

2018.gada nodokļu reformas rezultāti un kritēriji tālākai
nodokļu sistēmas pilnveidošanai
Fiskālās disciplīnas padomes viedoklis

Kopsavilkums

Fiskālās disciplīnas padomes (Padome) primārais uzdevums ir uzraudzīt, lai valdības fiskālā politika nodrošinātu ilgtspējīgu un sabalansētu ekonomisko izaugsmi. Tādēļ plānotās izmaiņas nodokļu sistēmā 2021.gadā un nodokļu reformas virzieni vidējā termiņā tiek izvērtēti, galvenokārt, no fiskālās disciplīnas redzesloka. Padome nevērtē individuālos priekšlikumus nodokļu politikas uzlabošanā, bet piedāvā kritērijus, kurus valdībai būtu jāņem vērā, lemjot par to, kādus priekšlikumus atbalstīt. Galvenie kritēriji būtu sekojoši:

- Sasniegt kopējo nodokļu ieņēmumu pieaugumu pret iekšzemes kopproduktu (IKP),
- Samazināt nodokļu slogu darbaspēkam un īpaši zemāko ienākumu grupām,
- Atcelt neefektīvus nodokļu atvieglojumus,
- Nodrošināt uzņēmumu vidē godīgu konkurenci, vienlīdzību nodokļu nomaksas prasībās un vienādu darbinieku sociālo aizsardzību.

Padome ir izanalizējusi pasaules un īpaši Eiropas Savienības (ES) dalībvalstu neseno pieredzi un tendences nodokļu reformu īstenošanā. Pašreizējā brīdī globālā ekonomikā notiek radikāli transformācijas procesi, kas pastiprina fiskālās politikas nozīmi ekonomikas stabilizēšanā, iekļaujošas izaugsmes veicināšanā un nevienlīdzības mazināšanā. Pasaules pieredze rāda, ka pārtikušajās valstīs nodokļu slogs ir salīdzinoši augsts.

Padome brīdina, ka budžeta ieņēmumu nepietiekošā pieauguma rezultātā valsts finansējuma apjoms nepilnīgi nodrošina iedzīvotāju prasības pēc publiskajiem pakalpojumiem un sociālā atbalsta. Vidējā termiņā ir sagaidāms vēl lielāks pieprasījums pēc publiskā finansējuma, kas var radīt spiedienu uz politisko lēmumu pieņēmējiem palielināt budžeta deficītu un pārkāpt tiesību aktos noteiktos fiskālās disciplīnas nosacījumus. Nākamai nodokļu reformai būtu jānodrošina lielāki nodokļu ieņēmumi, lai finansētu aizvien pieaugošo pieprasījumu pēc publiskajiem pakalpojumiem, pensijām un sociālā atbalsta. Nodokļu ieņēmumu pieauguma nodrošināšana ir viens no svarīgiem nodokļu sistēmas uzlabojuma kritērijiem.

Izvērtējot 2018.gadā īstenotās reformas rezultātus, Padome secina, ka reforma nav sasniegusi vienu no galvenajiem mērķiem – nodokļu ieņēmumu palielinājumu pret IKP, kā arī nodokļu bāzes pietiekoši straujo izaugsmi. Vienlaikus pozitīvi vērtējams ir fakts, ka valdība ir turējusi solījumu un kardināli nemainīja nodokļu likmes trīs gadus pēc reformas pieņemšanas. Nevienlīdzības samazināšanas nolūkos tika samazināts nodokļu slogs zemo algu saņēmējiem, tomēr tas joprojām ir ievērojams un lielāks nekā Lietuvā un Igaunijā. Reforma ir uzlabojusi uzņēmumu kapitalizāciju un peļņas rādītājus, tomēr nav sasniegts ievērojams pamatkapitāla veidošanas pieaugums un attiecīgi gaidītais ekonomiskais izrāviens. Ir pazīmes, ka ēnu ekonomikas īpatsvars nedaudz samazinājies, kā arī ir uzlabojusies Valsts ieņēmumu dienesta (VID) darbība.

Pēc starptautiskiem standartiem Latvijā ir salīdzinoši zems nodokļu slogs, 2018.gada reformas rezultātā tas pazeminājās vēl vairāk. Pēc padomes aprēķiniem reformas rezultātā kritums

nodokļu ieņēmumos (salīdzinājumā ar situāciju, kāda tā būtu bez reformas) 2018.gadā sasniedza apmēram 0,8% no IKP, bet 2019.gadā 1,4% no IKP. Turpmāk jāsasniedz nodokļu sloga mērens pieaugums.

Reformas rezultātā nodokļu slogs tika nedaudz pārcelts no kapitāla uz patēriņu un no zemāka līmeņa algām uz augstākām. Uzņēmēji ir galvenie ieguvēji no 2018.gada reformas. Būtu jāturpina samazināt nodokļu slogu darbaspēkam, to pārnesot uz kapitālu, patēriņu un vides nodokļiem, tādejādi turpinot nevienlīdzības mazināšanas un konkurētspējas palielināšanas politikas, kā to rekomendē arī ES Padome¹.

Reformas ietvaros būtu jāveic visaptveroša, datos balstīta un objektīva esošo nodokļu atvieglojumu lietderības un efektivitātes analīze, jāatsakās vai jāaizstāj neefektīvos atvieglojumus un turpmākā nodokļu politikas veidošanas procesā jācenšas izvairīties no jaunu atvieglojumu un izņēmumu ieviešanas, lai saglabātu nodokļu sistēmas vienkāršību un izvairītos no nodokļu bāzes mazināšanas.

Būtu jāturpina pasākumi mikrouzņēmuma nodokļa (MUN) režīmā nodarbināto skaita samazināšanai, lai nodrošinātu godīgu konkurenci, taisnīgu nodokļu nomaksu un nodrošinātu sociālo aizsardzību darbiniekiem. Ir nepieciešams turpināt pasākumus ēnu ekonomikas mazināšanai, kā arī nodokļu plaisu mazināšanai.

Padomes viedoklis par nodokļu reformas virzieniem un kritērijiem kopumā tika apstiprināts diskusijā ar augsta līmeņa ekspertu no akadēmiskās vides, privātā un publiskā sektora piedalīšanos (skatīt 4. pielikumu).

---

¹ 2019.gada 9.jūlija ES Padomes ieteikums. Pieejams: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019H0905\(14\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019H0905(14)&from=EN), Skatīts 22/01/2019.

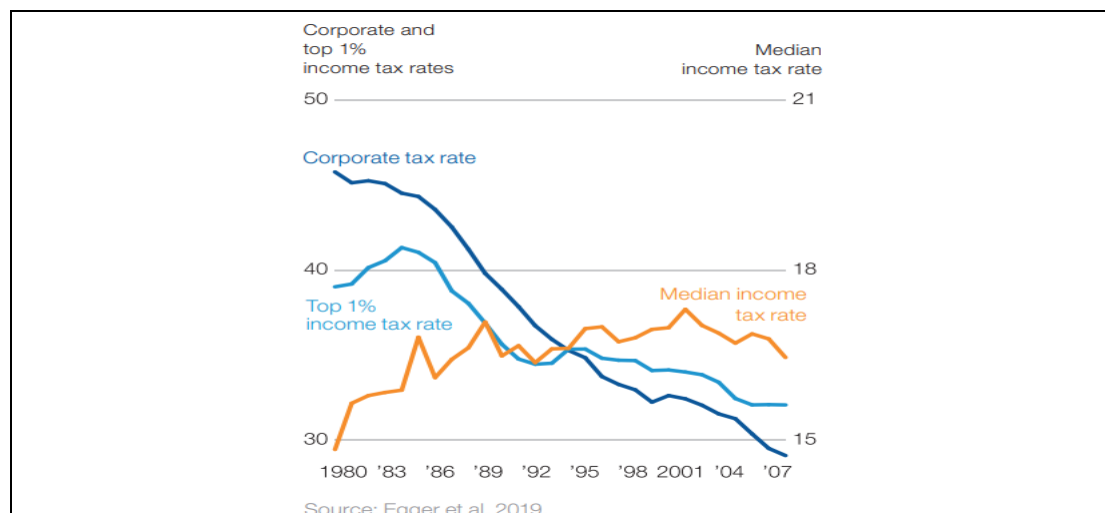
1. Nodokļu reformu tendences pasaules attīstītajās valstīs²

Pasaules ekonomikā notiek radikāli transformācijas procesi - globalizācijas padziļināšanās, tehnoloģiskās izmaiņas, produktivitātes izaugsmes tempu palēnināšanās u.c. Šie procesi prasa būtisku ekonomiskās, tai skaitā nodokļu politikas pielāgošanos, kā arī lielāku iedzīvotāju sociālo aizsardzību. Fiskāla politika šādos apstākļos ir ietekmīgs instruments iekļaujošas izaugsmes veicināšanai un nevienlīdzības mazināšanai.

Kopš 2008. gada globālās finanšu krīzes ir novērojamas būtiskas nodokļu sistēmas pārmaiņas, turklāt šīs pārmaiņas turpinās. Globalizācija un digitalizācija, no vienas puses, padara uzņēmumu biznesa modeļus – piegāžu un izplatīšanas ķēdes – komplicētākus un grūtāk izsekojamus, no otras puses, viedās datu tehnoloģiju attīstības atvieglo nodokļu iestāžu darbu, padarot uzņēmumu darījumus vieglāk izsekojamus. Pētnieki ir vienprātīgi, ka globalizācija ir spējusi izcelt no nabadzības miljoniem cilvēku, taču vienlaikus tā ir veicinājusi nodokļu sloga samazinājumu turīgākajai sabiedrības daļai attīstītajās valstīs, gan arī uzņēmumu nodokļa likmju samazinājumu, palielinot slogu uz vidēju ienākumu iedzīvotāju grupu (1. grafiks). Tas veicina sabiedrības ekonomisko polarizāciju, un fiskālās politikas vienam no mērķiem ir jābūt šīs polarizācijas mazināšanai. Tas it sevišķi attiecas arī uz Latviju, kur ienākumu nevienlīdzības mazināšanai ir jābūt vienai no valdības prioritātēm.

1. Grafiks

Vidējās uzņēmumu un iedzīvotāju ienākumu nodokļu likmes 65 attīstītajās valstīs (1980-2007), %

Avots: "The Future of Fiscal Policy"³

Eiropas Komisija, aplūkojot nodokļu tendences ES dalībvalstīs 2017. gadā, rezumēja, ka:⁴

- ES nodokļu ieņēmumu apjoms saglabājas augsts salīdzinājumā ar citām attīstītajām ekonomikām;

² Detalizētāku aprakstu par nodokļu reformu tendencēm skatīt 1. pielikumā.

³ "The Future of Fiscal Policy," *Policy Pathways for the New Economy Shaping Economic Policy in the Fourth Industrial Revolution: Platform for Shaping the Future of the New Economy and Society* (World Economic Forum, November 2019). Pieejams:

http://www3.weforum.org/docs/WEF_Policy_Pathways_for_the_New_Economy.pdf, skatīts 28/01/2020

⁴ *Taxation trends in the European Union* (European Commission, 2019). Pieejams:

https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/economic-analysis-taxation/taxation-trends-eu-union_en. Skatīts 28/01/2018

- Nodokļu struktūra un nodokļu bāzes ES dalībvalstīs joprojām ievērojami atšķiras;
- 2/3 no darbaspēka nodokļiem veido sociālās iemaksas;
- Kopš 2008. gada krīzes darbaspēka nodokļu ieņēmumu īpatsvars ir mazliet samazinājies kopējos nodokļu ieņēmumos, savukārt kapitāla un patēriņa – audzis;
- Nodokļu plaša attiecībā uz zemu ienākumu saņēmējiem ir mazliet samazinājusies;
- Uzņēmuma ienākuma nodokļu ieņēmumi ir mazliet palielinājušies;
- Vides nodokļu apjoms pret IKP ir mazliet samazinājies kopš 2012. gada, pastāv ievērojamas atšķirības vides nodokļu struktūrā un ieņēmumu dinamikā;
- 2/3 no energoresursu nodokļu ieņēmumiem ir no transportlīdzekļu degvielām;
- Īpašuma nodokļu īpatsvars kopējos ieņēmumos ir pieaudzis.

Ņemot vērā nodokļu tendences pasaulē un starptautisko institūciju rekomendācijas (1.pielikums), būtu nepieciešams fokusēties uz šādiem jautājumiem:

- 1) Latvijā ir nepieciešams stiprināt mazturīgo iedzīvotāju sociālo aizsardzību un palielināt nodokļu slogu turīgākajai sabiedrības daļai;
- 2) Latvijā ir ļoti augsta ieņēmumu un mantiskā (turības) nevienlīdzība. Augstāku tiešo nodokļu (ienākumu, īpašumu un mantojuma) likmju ieviešana turīgākajai sabiedrības daļai ne tikai mazinās nevienlīdzību, bet arī veicinās ekonomisko attīstību, jo ierobežos nesamērīgu algu pieaugumu un stimulēs ieguldījumus inovācijās;
- 3) Perspektīvā būtu jāievieš digitālais nodoklis, tomēr būtu vēlams sākumā panākt vienošanos ES līmenī, lai nekropļotu vienoto tirgu;
- 4) 2019. gada decembrī Eiropas Komisija nāca klajā ar izaugsmes stratēģiju “Eiropas zaļais kurss”. Šī stratēģija paredz arī pasākumus nodokļu jomā. Tiek sagaidīts, ka nacionālā līmenī Eiropas zaļais kurss radīs piemērotu vidi plašām nodokļu reformām, kas atcels subsīdijas fosilajam kurināmajam un pārvirzīs nodokļu slogu no darbaspēka uz piesārņotājiem, ņemot vērā arī sociālos apsvērumus.

2. 2018.gada Latvijas nodokļu reformas vērtējums

Pirmais solis jaunas nodokļu reformas plānošanā ir iepriekšējas reformas rezultātu analīze. Nozīmīgā nodokļu reforma Latvijā tika veikta 2018.gadā un netika kardināli mainīta trīs gadus pēc reformas.

2018.gada nodokļu reformas pamats ir MK apstiprinātās Valsts nodokļu politikas pamatnostādnes 2018.-2021.gadam⁵ (turpmāk NPP). NPP formulē sekojošus nodokļu reformas 3 pamatmērķus:

1. *Valsts konkurētspējas un eksportspējas paaugstināšana,*
2. *Ienākumu nevienlīdzības mazināšana,*
3. *Sasniegt iekasēto nodokļu apjomu 2021.gadā 1/3 no IKP apmērā.*

1. Uzņēmumu ienākuma nodokļa (UIN) reforma tika plānota kā galvenais instruments uzņēmēju atbalstam, kas nodrošinātu lielākas investīcijas, paātrinātu ekonomisko izaugsmi un paaugstinātu eksportspēju. Reformas ietvaros atceltie uzņēmuma ienākuma nodokļa (UIN) avansa maksājumi, kā arī UIN nomaksa tikai peļņas sadales brīdī ir bijis nozīmīgs atbalsts

⁵ Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/291013-par-valsts-nodoklu-politikas-pamatnostadnem-2018-2021-gadam>, skatīts: 04/12/2019

uzņēmējiem. Prestižais ikgadējais *Tax Foundation* sagatavotais Starptautiskais nodokļu konkurētspējas ziņojums (*International Tax competitiveness index*) novērtē, ka 2019. gadā Latvijā bija vislabākais uzņēmumu nodokļu režīms OECD valstīs⁶. Kopumā Latvijas nodokļu sistēma tiek novērtēta kā trešā labākā OECD valstīs. Šis fakts acīmredzami nepietiekoši tiek izmantots komunikācijā ar sabiedrību, kurā vairāk prevalē negatīvs viedoklis par Latvijas nodokļu sistēmu.

2. Savukārt, ledzīvotāju ienākuma nodokļa reforma, ievērojami palielinot neapliekamo minimumu un ieviešot diferencētas likmes dažādiem ienākumu līmeņiem, tika mērķēta uz darbaspēka nodokļu sloga samazināšanu un nevienlīdzības mazināšanu.

3. NPP paredzēja, ka gan UIN, gan IIN reformas mazinās kopējos budžeta ieņēmumus, tāpēc paredzēja pasākumus, kam gan būtu jāpalielina iekasēto nodokļu apjoms, gan jāpārvirza nodokļu slogu no darbaspēka uz patēriņu un kapitālu: (i) nekustamo īpašumu kadastrālo vērtību sakārtošana, (ii) azartspēļu nodokļa likmes paaugstināšana, (iii) akcīzes nodokļa likmju pakāpeniska paaugstināšana. Kā papildus budžeta ieņēmumi tika paredzēti no nodokļu administrēšanas pilnveidošanas pasākumiem, kā arī no aktīvākas ēnu ekonomikas apkaršanas.

NPP definē skaidrus rezultātīvos rādītājus pa gadiem, pēc kuriem var spriest par nodokļu reformas mērķu sasniegšanu. Zemāk tabulā ir īsumā apkopoti rezultātīvie rādītāji un Padomes viedoklis par rezultātīvo rādītāju sasniegšanu.

1. Tabula

NPP rezultātīvo rādītāju izpilde

1. Stabila un prognozējama nodokļu politika, kas ilgtermiņā nodrošina pastāvīgus un stabilus nodokļu ieņēmumus	
Kopējie kopbudžeta nodokļu ieņēmumi, % no IKP	2017. gadā šis rādītājs bija 30%⁷, un bija paredzēts, ka ieņēmumi 2021.gadā sasniegs 33,3% no IKP. Šī brīža tendences liek domāt, ka šis, viens no galvenajiem rādītājiem, netiks izpildīts. Latvija ir viena no retajām valstīm kur šis rādītājs samazinājās 2018. gadā līdz 29,3% un tiek prognozēts, ka tas noslīdēs līdz 28,9% 2019. gadā.
Nemainīgs un līdzīgs nodokļu slogs līdzīgiem ienākumu veidiem	Vienādotas nodokļa likmes kapitālam un kapitāla pieaugumam.
2. Konkurētspējīgs darbaspēka nodokļu slogs (vismaz Baltijas reģionā) un ienākumu nevienlīdzības samazināšanās strādājošiem iedzīvotājiem	
Nodokļu plaisas ⁸ rādītājs zemo algu saņēmējam (ar darba algu 67% apmērā no vidējās darba algas valstī) bez apgādībā esošām personām	NPP paredzēja nodokļu plaisas samazinājumu no 41,9% 2017.gadā līdz 38,1% sākot ar 2018.gadu. Tomēr vēlāka VSAOI likmes palielināšana par 1 % liedz sasniegt mērķi. 2019.gadā rādītājs varētu būt 39,7% Pēc Padomes aprēķiniem 2020.gadā plaisa samazināsies līdz 38,7%. Gan Lietuvā, gan Igaunijā plaisas lielums 2019. gadā ir ap 34,5%, bet vidējais ES rādītājs ir 38,4. Tātad kopumā situācijā Latvijā

⁶ Pieejams: <https://taxfoundation.org/publications/international-tax-competitiveness-index/>, skatīts: 08/01/2020

⁷ Pēc FM aprēķiniem. Eurostat aprēķini var atšķirties atšķirīgas metodoloģijas dēļ.

⁸ Nodokļa plaisa jeb ķīlis (tax wedge) – To aprēķina kā darbaspēka nodokļu (IIN un darba ņēmēja un darba devēja VSAOI) procentuālo attiecību pret darba algu pirms visu nodokļu nomaksas un darba devēja VSAOI summu

	ir uzlabojusies, bet atpaliekam no kaimiņvalstīm un nerasniedzam plānoto līmeni.
Nodokļu plaiss rādītājs zemo algu saņēmējam (ar darba algu 67% apmērā no vidējās darba algas valstī) ar vienu apgādībā esošu personu	Tika plānots, ka Latvijā plaiss samazināsies no 35,6% 2017.gadā līdz 32,1% sākot ar 2018.gadu. 2019.gadā rādītājs varētu būt 34,6%. Pēc Padomes aprēķiniem 2020.gadā plaiss samazināsies līdz 33,4%. 2019. gadā Lietuvā attiecīgais rādītājs ir 28,5%, Igaunijā -29,4%.
3. Ierobežota ēnu ekonomika un nodokļu samaksas motivācijas uzlabošanās.	
Ēnu ekonomikas īpatsvars ⁹	Pēc pieņemtās metodes aprēķiniem ēnu ekonomika 2017. gadā veidoja 21,3% no IKP. NPP paredz, ka ēnu ekonomikas īpatsvars, sākot ar 2018. gadu, katru gadu samazināsies par 1%. Pēc pēdējām aplēsēm, ēnu ekonomikas īpatsvars Latvijā 2019.gadā bija 19,9%, tas ir, nospraustais mērķis tiek sasniegts. Tomēr jāatdzīst, ka ēnu ekonomikas koncepcija ir diezgan neskaidra un dažādi interpretējama, kas ievērojami sarežģī tās skaitlisko novērtējumu. Par zināmu pamatu optimismam kalpo neatkarīgs ES pētījums ¹⁰ , kas novērtē, ka PVN plaiss Latvijā ir samazinājies no 15% 2017.gadā līdz 10% 2018.gadā.
4. Uzņēmumu rentabilitātes un produktivitātes paaugstināšana	
Iekšzemes kopprodukts (<i>pieauguma temps salīdzināmajās cenās, %</i>)	NPP paredz, ka nodokļu reforma palielinās iedzīvotāju ieņēmumus un uzņēmumu kapitalizāciju. Tas savukārt pozitīvi ietekmēs kredīšanu, kas stimulēs privāto patēriņu un uzņēmumu investīcijas. Līdz ar to IKP reālais pieaugums reformas realizācijas periodā laikā līdz 2021.gadam var pārsniegt 4%, salīdzinot ar Latvijas stabilitātes programmas 2017. - 2020.gadam scenārijā paredzēto 3% izaugsmi. Pēc pēdējiem CSB koriģētajiem IKP datiem, IKP pieaugums 2018. gadā bija tikai 3,6%, NPP plānoto 4,3% vietā. Arī 2019. gadā NPP plānotais mērķis 4,4% netika sasniegts. Protams, IKP pieaugumu ietekmē ļoti daudzi faktori, un nav iespējams noteikt, kāds būtu IKP pieaugums nodokļu reformas rezultātā, ja pārējie faktori paliktu nemainīgi. Tomēr ir skaidrs, ka nodokļu reforma ir bijusi labvēlīga uzņēmumiem - tie 2018.gadā deklarēja par 41% ¹¹ lielāku peļņu nekā 2017. gadā. Tomēr izskatās, ka uzkrātā peļņa nav realizējusies lielākās investīcijās kapitālā – pēc pēdējiem Padomes aprēķiniem ceturkšņa bruto pamatkapitāla veidošana 2015.gada salīdzināmās cenās 2017. gadā bija 2,6%, 2018.gadā nedaudz vairāk 3,2%, bet 2019. gada trijos ceturkšņos tikai 0,4%.
5. Vienkāršota nodokļu saistību izpilde un administrēšana, administrēšanas izmaksu samazināšana.	

⁹ Tiek izmantots Austrijas Johanesa Keplera Universitātes profesora Frīdriha Šneidera novērtējums, kas balstīts uz makroekonomikas datu modeļa rezultātiem un, kas mēra ēnu ekonomikas apmērus 31 Eiropas valstī un 5 citās OECD valstīs

¹⁰ Pieejams: https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/vat-gap-full-report-2019_en.pdf, skatīts 10/01/2020

¹¹ Pēc SIA Lursoft datiem

“Doing business” rādītājs pēc nodokļu nomaksas	2018. un 2019. gados pētījums ierindo Latviju augstajā 13. vietā (no 190) pēc nodokļu nomaksas rādītāja.
Nodokļu administrēšanas izmaksas (<i>viena iekasētā eiro izmaksas 2016.gadā bija 0,0157 eiro</i>)	VID turpina samazināt nodokļu iekasēšanas izmaksas - ja 2016. gadā viens iekasētais eiro izmaksāja 0,0157 eiro, tad 2018.gadā tas izmaksāja 0,0128 eiro – mērķis sasniegts. VID sola arī turpmāku samazinājumu nākošajos gados.

Avots: MK lēmums Par Valsts nodokļu politikas pamatnostādņem 2018.-2021. gadam, Padomes novērtējums

Nodokļu reformas kontekstā vislielākās pārmaiņas skāra UIN: no 2018.gada uzņēmumiem jāmaksā UIN tikai par sadalīto peļņu (peļņu sadalot dividendēs), vairs nav jāveic UIN avansa maksājumi, un likme noteikta 20% apmērā. Uzņēmumiem tika noteikts divu gadu pārejas periods, kura laikā uzņēmumi var atgūt iemaksātos UIN avansus un izņemt dividendes ar “veco”10% likmi. FM apzinājās, ka UIN reforma negatīvi ietekmēs iekasētā nodokļa apjomus un 2018.gadā prognozēja 232,8 miljonu ieņēmumus (45% no iekasētā 2017.gadā) no UIN, bet 2019. gadā vēl mazāk – 201,8 miljonus eiro. Ja 2018. gadā UIN iekasējās par 30,6% vairāk nekā plānots, tad 2019.gadā plāns tika izpildīts tikai par 22,2%. Pēc vienkāršotiem Padomes aprēķiniem (skatīt 2.pielikumu) UIN reformas dēļ UIN ieņēmumi 2018. un 2019.gados varētu būt iekasēti par 566,2 miljoniem eiro mazāk. 2020. gadā beidzas UIN pārejas periods un nodoklis darbosies pilnībā pēc jaunā režīma. FM plāno, ka UIN tiks iekasēts 260 miljonu eiro apmērā 2020.gadā, tas ir tikai 61% no 2017.gadā iekasētā UIN apjoma.

IIN ir otrs nodoklis, kas piedzīvoja ievērojamas pārmaiņas. Nodokļu reformas rezultātā- tika ievērojami paaugstināts diferencētais neapliekamais minimums un ieviesti progresivitātes elementi IIN likmes piemērošanā. Pēc vienkāršotiem Padomes aprēķiniem (skatīt 3.pielikumu) IIN reformas dēļ IIN ieņēmumi 2018. un 2019.gados varētu būt iekasēti par 265,7 miljoniem eiro mazāk.

Lai nodrošinātu veselības aprūpes nozares finansēšanu VSAOI likme tika paaugstināta par 1 procentpunktu, sākot ar 2018.gadu (NPP to neparedzēja). Pēc Padomes aprēķiniem tas 2018. gadā palielināja ieņēmumus par 91,3 miljoniem eiro, bet 2019.gadā par 100 miljoniem eiro.

Protams, augstāk pieminētie aprēķini ir tikai aptuveni novērtējums, jo nodokļu ieņēmumus 2018.-2019. gados ietekmēja dažādi diskreti notikumi (piemēram, Igauniju akcīzes pazemināšana, VID darbības efektivitātes uzlabošanās u.c.) un ekonomiskās attīstības tendences. Tāpat nodokļu likmju samazināšana, iespējams, netieši ir uzlabojusi uzņēmēju un iedzīvotāju labprātīgu nodokļu nomaksu. Tomēr tas dod vispārēju priekšstatu par to, cik lielā mērā nodokļu reforma ir samazinājusi nodokļu slogu un līdz ar to arī valsts iespējas uzlabot publiskos pakalpojumus un sociālo atbalstu. UIN, IIN, un VSAOI ieņēmumu izmaiņas reformas rezultātā ir apkopotas zemāk tabulā.

Nodokļu reformas zaudējumu aprēķinu kopsavilkums (miljonos eiro)

	2018	2019	Kopā
UIN	-142,9	-423,4	-566,2
IIN	-193,0	-72,6	-265,7
VSAOI	91,3	100,0	191,3
Kopā	-244,6	-396,0	-640,6
IKP	29 151	31 005	
Ietekme (% no IKP)	-0,8%	-1,3%	

Avots: Padomes aprēķini

Aprēķini parāda, ka 2018. gadā nodokļu zaudējumi nedaudz pārsniedza FM aprēķinātās atkāpes no fiskālā mērķa (0,8% pret 0,7%), bet 2019.gadā nodokļu zaudējumi ievērojami pārsniedza plānotās atkāpes (1,3% pret 0,45%).

Kopumā Padome uzskata, ka 2018.gada nodokļu reformas rezultātus var raksturot sekojoši:

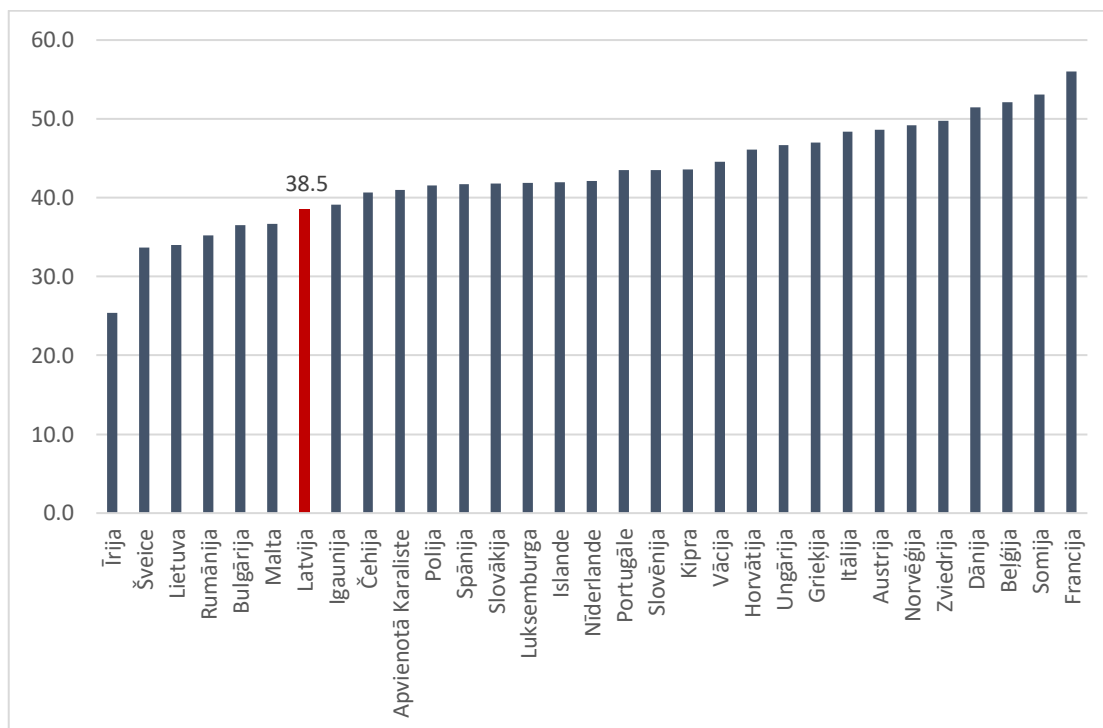
Nodokļu reforma nav sasniegusi vienu no galvenajiem mērķiem – nodokļu ieņēmumu palielinājumu pret IKP. Ir vienādotas nodokļa likmes kapitālam un kapitāla pieaugumam. Ir samazināts nodokļu slogs cilvēkiem ar zemu ienākumu līmeni, tomēr tas joprojām ir ievērojams un lielāks nekā Lietuvā un Igaunijā. Reforma ir uzlabojusi uzņēmumu kapitalizāciju un peļņu, tomēr nav sasniegts ievērojams pamatkapitāla veidošanas pieaugums un attiecīgs ekonomiskais izrāviens, kas varētu nodrošināt lielākus nodokļu ieņēmumus. Ir pazīmes, ka ēnu ekonomikas īpatsvars nedaudz samazinājies, kā arī ir uzlabojusies VID darbība, tomēr tas nav devis būtisku nodokļu ieņēmumu pieaugumu.

3. Valsts budžeta līdzekļu pieprasījuma pieaugums

Latvija nav unikāla savā nepieciešamībā pēc vēl aizvien lielāka valsts budžeta izdevumu līmeņa, kas nodrošinātu kvalitatīvus pakalpojumus un sociālo atbalstu valsts iedzīvotājiem. Starptautiskā pieredze rāda, ka, jo lielāka daļa valsts kopprodukta tiek sadalīta caur valsts budžetu, jo augstāks ir valsts labklājības līmenis. Zemāk grafikā var redzēt, ka Latvijā ir viens no zemākajiem vispārējās valdības izdevumu līmeņiem ES.

Vispārējās valdības izdevumi (% no IKP, 2018.gads)

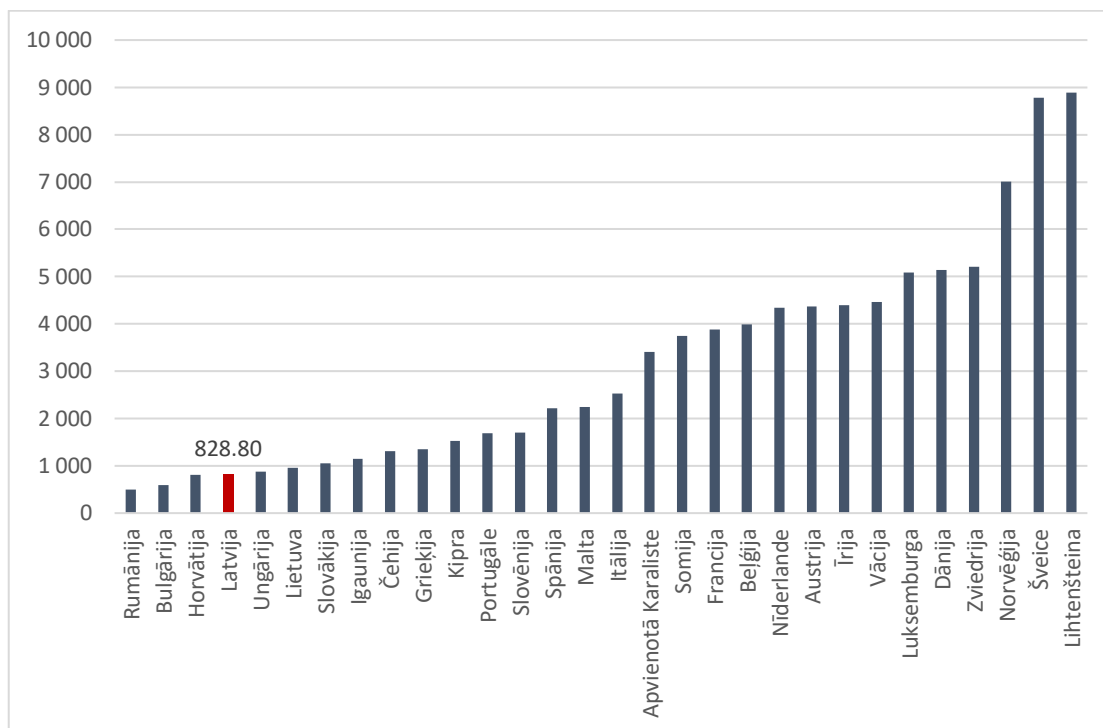
Avots: Eurostat

Latvijas visu nozaru plānošanas dokumenti paredz ambiciozus plānus savas nozares attīstībai – absolūtais vairākums no tiem prasa valsts līdzekļus. Ne tikai plānošanas dokumentos, bet arī vairākos likumos ir normas, kas paredz valsts budžeta līdzekļu palielinājumu tuvākajos gados, bet kuru nav iespējams izpildīt, ņemot vērā budžeta iespējas.

Veselības aprūpe ir viena tām nozarēm, kur ilgstoši bijis nepietiekošs valsts finansējuma apjoms, kā to arī uzsvēr ES Padome¹². Lai izpildītu Veselības aprūpes finansēšanas likuma prasības, 2021. gada budžetā vien ir nepieciešami vairāk nekā 185 miljoni eiro. Veselības nozares finansējuma kritiski zems līmenis salīdzinājumā ar citām valstīm ir redzams 3. grafikā. Turklāt, ņemot vērā Latvijas demogrāfiskās tendences, ir sagaidāma sabiedrības novecošanās, kas prasīs vēl lielākus izdevumus veselības nozarei. Arī citās nozarēs ir ilgstošs līdzekļu trūkums politikas mērķu sasniegšanai, piemēram, zinātnē, izglītībā u.c.

¹² 2019.gada 9.jūlija ES Padomes ieteikums. Pieejams: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019H0905\(14\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019H0905(14)&from=EN), skatīts 22/01/2019.

Veselības aprūpes izdevumi (eiro uz iedzīvotāju, 2017.gads)

Avots: Eurostat

Kopumā var secināt, ka valsts finansējuma apjoms nepietiekoši nodrošina iedzīvotāju pamatprasības pēc publiskajiem pakalpojumiem un sociālā atbalsta. Vidējā termiņā ir sagaidāms vēl lielāks pieprasījums pēc publiskā finansējuma, kas var radīt spiedienu uz politisko lēmumu pieņēmējiem palielināt budžeta deficītu un pārkāpt fiskālo regulējumu.

Padomes rekomendācija: nodokļu reformai būtu jānodrošina lielāki nodokļu ieņēmumi aizvien pieaugošo publisko pakalpojumu un sociālo pabalstu vajadzībām.

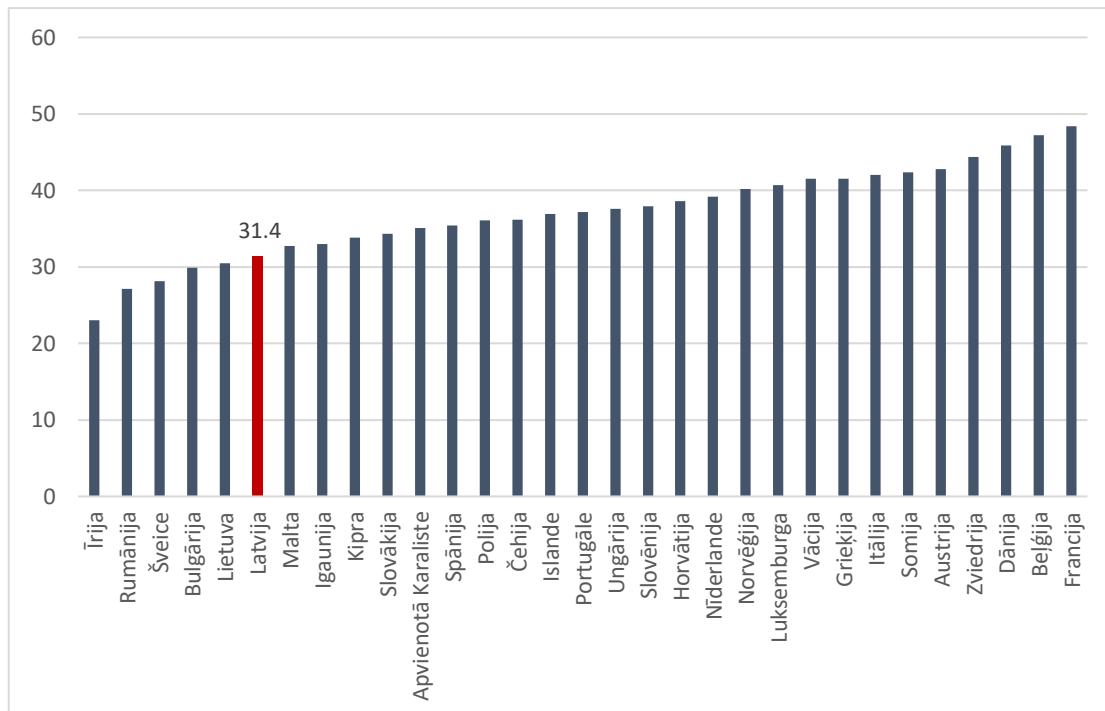
4. Nodokļu sloga līmenis

Nodokļu ieņēmumi ir galvenais valdības izdevumu finansēšanas avots. 2019. gadā nodokļu ieņēmumi sastāda apmēram 81% no visiem vispārējās valdības ieņēmumiem.

ES kontekstā Latvijā ir viens no zemākajiem nodokļu slogiem – pēc *Eurostat* datiem 2018.gadā tas bija 31,4% no IKP. Ja ņem vērā ēnu ekonomikas ietekmi, kas pēc vairāku pētījumu aplēsēm varētu būt ap 20% no IKP, reālais nodokļu slogs ir vēl zemāks. Latvija arī bija viena no tikai dažām valstīm ES, kur nodokļu slogs nodokļu reformas dēļ samazinājās 2018.gadā.

4. Grafiks

Nodokļu slogs (% no IKP, 2018.gads)

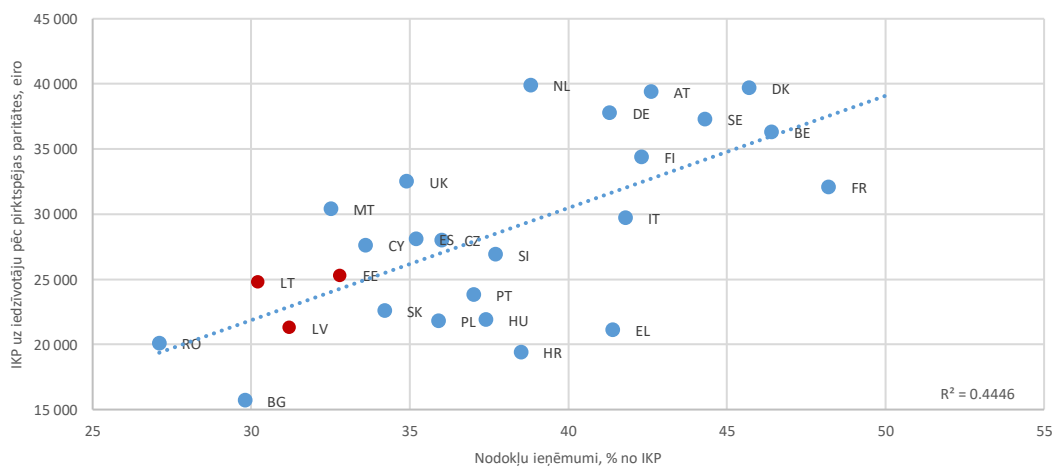

Avots: Eurostat

Lai arī nav universāli definēts optimāls nodokļu slogs, pastāv korelācija starp augstākiem iedzīvotāju ienākumiem un nodokļu slogu (5.grafiks). Tas tiek skaidrots ar to, ka vairums valsts sniegto pakalpojumu, piemēram, izglītībā un infrastruktūras veidošanā, pozitīvi ietekmē ekonomisko izaugsmi, kas savukārt veicina iedzīvotāju labklājību.

5. Grafiks

Nodokļu sloga korelācija ar iedzīvotāju ienēmumiem ES dalībvalstīs

Avoti: Eurostat datu kopas [gov_10a_taxag] un [prc_ppp_ind], Padomes aprēķini, 2018.gada dati

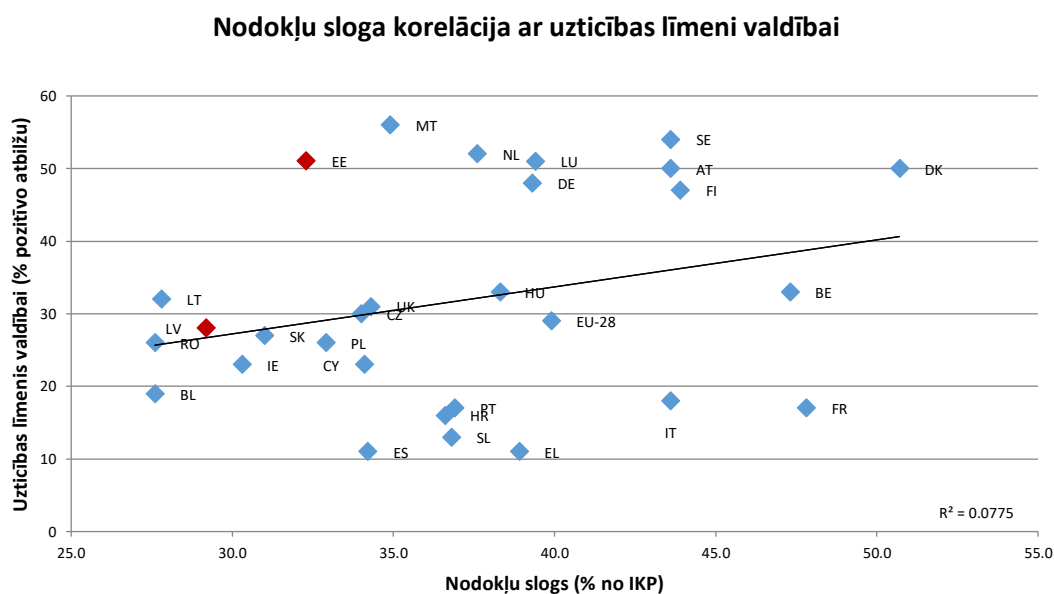
Starptautiskā pieredze rāda, ka, no vienas puses, pārāk maza valsts iesaiste tautsaimniecībā veicina nevienlīdzību un sabiedrības noslāņošanos, kā arī rada riskus nepietiekošu

pakalpojumu sniegšanā veselībai, izglītībai un drošībai. No otras puses, pārmērīgi liela valsts iejaukšanās ekonomikā arī atstāj negatīvas sekas uz ekonomisko attīstību.

Ne mazāk nozīmīga ir saistība starp sabiedrību uzticību savām valdībām un šo sabiedrību samierināšanos ar lielāku nodokļu slogu. Iedzīvotāju uzticībai valsts iestādēm un nodokļu maksāšanas apzinīgumam ir ļoti būtiska ietekme uz valsts sektora budžetu. Neuzticība un izvairīšanās no nodokļu maksāšanas rada lejupejošas spirāles efektu: tā veicina tālāku neuzticēšanos un nodokļu disciplīnas trūkumu. Šī demoralizējoša virzība uz leju ir īpaši akūta apstākļos, kad valsts iestādes nespēj nodrošināt nodokļu disciplīnu un efektīgi sodīt nemaksātājus.

Aplūkojot datus par ES dalībvalstīm, ir iespējams konstatēt zināmo korelāciju starp uzticību nacionālajai valdībai un maksāto nodokļu apjomu: jo augstāks ir uzticības līmenis, jo labprātāk iedzīvotāji maksā augstus nodokļus (6. grafiks). Arī Latvijas un Igaunijas gadījumā redzams, ka pastāvot lielākai uzticībai valdībai, Igaunijā arī vērojams sabiedrības lielāks atbalsts augstākiem nodokļiem. Nevar gan izslēgt arī pretēja virziena kopsakarību, proti, ka augstāki nodokļu ieņēmumi veicina valsts sektora sniegto pakalpojumu apjomu un kvalitāti, kā rezultātā uzlabojas uzticība valdībai.

6. Grafiks

Avoti: Eurostat datu kopa [gov_10a_taxag] un Eurobarometer Interactive, Padomes aprēķini, 2014.gada dati

5. Nodokļu sloga struktūra

Viens no galvenajiem nodokļu reformas rīcības virzieniem bija pārnest nodokļu slogu no darbaspēka, it sevišķi zemāk atalgotā, uz kapitāla un patēriņa nodokļiem. Šis virziens tēmēts uz divu svarīgu reformas mērķu sasniegšanu: nabadzības mazināšanu, kas ir viens no Latvijas valdības pamatmērķiem, un konkurētspējīga darbaspēka nodokļu sloga nodrošināšanu.

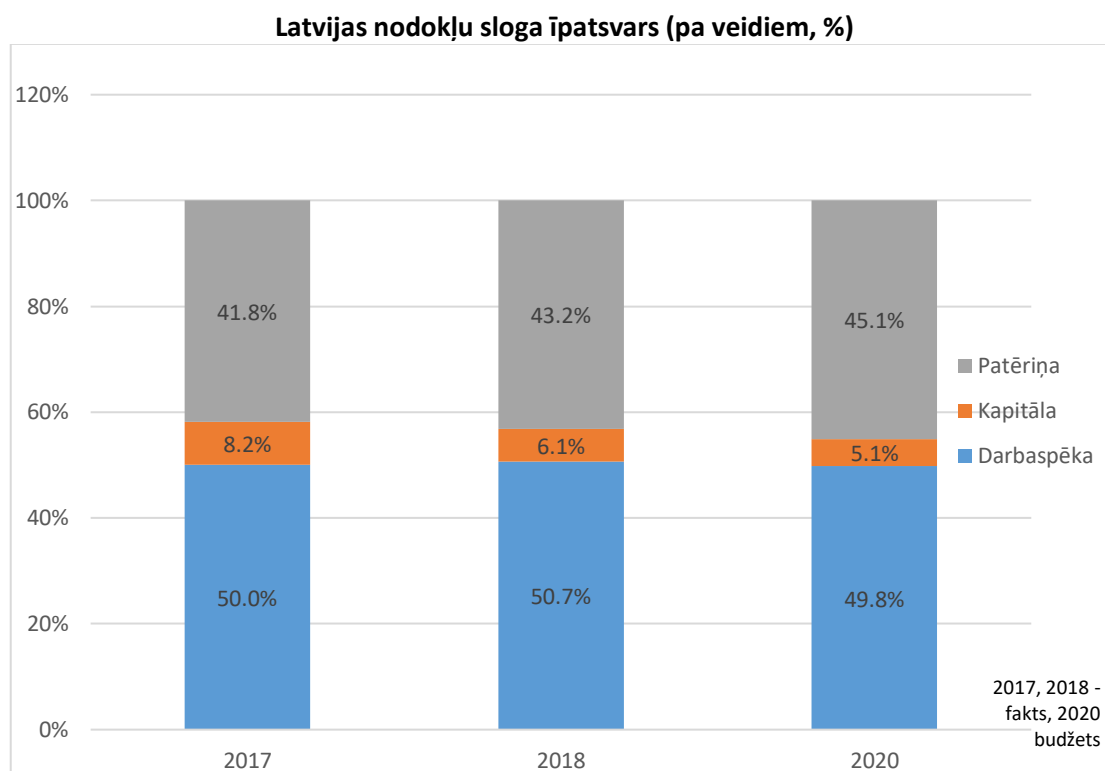
Lai samazinātu nodokļu slogu darbaspēkam, it sevišķi zemāk atalgotajām strādājošo grupām, reformas ietvaros tika veiktas vairākas izmaiņas IIN struktūrā – ievērojami palielināts neapliekamais minimums, ieviesta progresīva IIN likme, kas maziem ienākumiem samazinājās no 23% uz 20%. Lai atrastu finansējumu veselības aprūpei, tika palielināta VSAOI likme par 1%, kas palielināja nodokļu slogu uz darbaspēku. Kā jau pieminēts iepriekš, šo reformu rezultātā nodokļu plaisas rādītājs zemo algu saņēmējam samazinājās no 35,6% 2017.gadā līdz 33,8% 2019.gadā. Tātad plaisa ir samazinājusies, bet ne tik strauji kā plānots, un tā joprojām ir lielāka nekā Lietuvā vai Igaunijā.

Nodokļu slogs uz patēriņu reformas rezultātā tika nedaudz palielināts, paaugstināto akcīzes likmju dēļ, tomēr valdības plānus koriģēja nepieciešamība samazināt akcīzi stiprajam alkoholam Igaunijas akcīzes samazinājuma dēļ. Lai gan PVN ir palicis iepriekšējā līmenī – 21%, kas jau ir pietiekoši augsts starptautiskā kontekstā (Lietuvā 21%, Igaunijā 20%), tomēr ir veikti pasākumi, kas potenciāli palielina PVN ienākumus- ir ieviesta reversā PVN maksāšanas kārtība dažām preču grupām, ir samazināts gada apgrozījuma sliekšni, līdz kuram atļauts atbrīvot no PVN maksāšanas.

Pasaules Bankas pētījums¹³ norāda, ka Latvijā ir salīdzinoši zems nodokļu slogs uz kapitālu. Izstrādājot nodokļu reformu, tika paredzēta nekustamā īpašuma kadastrālās vērtības pārskatīšana, paredzot, ka ieņēmumi no NĪN palielinātos sākot ar 2018. gadu. Tomēr šī iecere neizdevās, un faktiski ieņēmumi no NĪN pat samazinājās par 5 miljoniem eiro. Ņemot vērā, ka arī UIN ieņēmumi radikāli samazinājās nodokļu reformas rezultātā, var secināt, ka nodokļu reformas viens no mērķiem – pārnest nodokļu slogu no darbaspēka uz kapitālu nav sasniegts. Jo, kā liecina 7. grafiks zemāk, reformas rezultātā pēc būtības nodokļu sloga pārdale ir notikusi no kapitāla uz patēriņu.

---

¹³ Pieejams: <http://documents.worldbank.org/curated/en/587291508511990249/pdf/120580-WP-P158470-PUBLIC-117p-WBLatviareportPOP.pdf>, skatīts: 17/01/2018

Avots: Padomes aprēķini

Latvija ir maza un atvērta ekonomika, un robežu tuvums ar Igauniju un Lietuvu rada nepieciešamību Latvijas nodokļu likmes salīdzināt ar kaimiņvalstu likmēm, kā to labi parādīja Igaunijas 2019.gada lēmums samazināt akcīzes likmi alkoholam un tā konsekvences uz Latvijas nodokļu ieņēmumiem. Selektīvs nodokļu likmju salīdzinājums 3. tabulā norāda, ka kopumā Latvijas nodokļu likmes ir samērīgas ar Lietuvas un Igaunijas likmēm, bet zemākas nekā Zviedrijā un Somijā. Savukārt Pasaules bankas pētījums "Doing Business, "Paying Taxes"" norāda, ka Latvijā nodokļu saistību kārtošana aizņem ievērojami vairāk laika nekā kaimiņvalstīs.

Nodokļu likmju, sloga un nodokļu maksāšanas parocīguma rādītāju starptautisks salīdzinājums

	LV ¹	LT ²	EE ³	SE	FI
Nodokļu likmes:⁴					
• uzņēmuma ienākuma likme, %	20	15	20	21,4	20
• uzņēmuma kapitāla pieauguma likme, %	20	15	-	21,4	20
• iedzīvotāju ienākuma likme, %	20-31,4	27	20	35-55	25
• iedzīvotāju kapitāla pieauguma likme, %	20	20	20	30	30
• PVN standarta likme, %	21	21	20	25	24
• Svinu nesaturošs benzīns, <i>eiro</i> par 1000 l	476,0	563,0	466,0		
• Dīzeļdegviela, <i>eiro</i> par 1000 l	372,0	493,0	372,0		
• Dabas gāze rūpniecībai, <i>eiro</i> par 1000m ³	5,65	11,30	5,73		
• Cigaretēs, minimālais līmenis, <i>eiro</i> par 1000 gab.	114,70	138,65	102,0		
• Raudzētie dzērieni (virs 6%), <i>eiro</i> par 100l	101,0	147,82	164,67		
Nodokļu iekasēšanas parocīgums rādītāji:⁵					
• maksājumu skaits gadā	7	10	8	6	8
• patērētais laiks, stundas	169	95	50	122	90
• kopējais slogs uz uzņēmumiem, % no peļņas	38,1	42,6	47,8	49,1	36,6
o peļņas nodokļa slogs, % no peļņas	7,8	5,9	7,7	13,1	12,1
darbaspēka nodokļu slogs, % no peļņas	27,2	35,2	38	35,4	23
citu nodokļu slogs, % no peļņas	3,1	1,5	2,1	0,6	1,5
Nodokļu un subsīdiju kropļojošā ietekme uz konkurenci (vērtējums skalā no 1 līdz 7 (labākais))⁶	4,1	3,7	4,2	4,4	5

Avoti: (1) Valsts Ieņēmumu dienests, <https://www.vid.gov.lv/lv/akcizes-nodokla-likmes-0>; (2) Tax and Customs Board, <https://www.emta.ee/eng/business-client/excise-duties-assets-gambling/about-excise-duties/rates-excise-duty>; (3) Ministry of Finance, <https://finmin.lrv.lt/en/competence-areas/taxation/main-taxes/excise-duties>; (4) PwC, Tax Summaries, <http://taxsummaries.pwc.com/ID/Quick-charts>, sk. 20.01.2019.; (5) WB, Doing Business, "Paying Taxes"; (6) WEF, World Competitiveness Report 2019, "7.01 Distortive effect of taxes and subsidies on competition".

Padomes rekomendācija: turpināt samazināt darbaspēka nodokļu slogu, to pārnesot uz kapitālu, patēriņu un vides nodokļiem, tādejādi turpinot nevienlīdzības mazināšanas un konkurētspējas palielināšanas politikas, kā to arī uzsver ES Padome¹⁴. Veidojot nodokļu politiku, nepieciešams to koordinēt ar Lietuvu un Igauniju.

¹⁴ 2019.gada 9.jūlija ES Padomes ieteikums. Pieejams: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019H0905\(14\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019H0905(14)&from=EN), skatīts 22/01/2019.

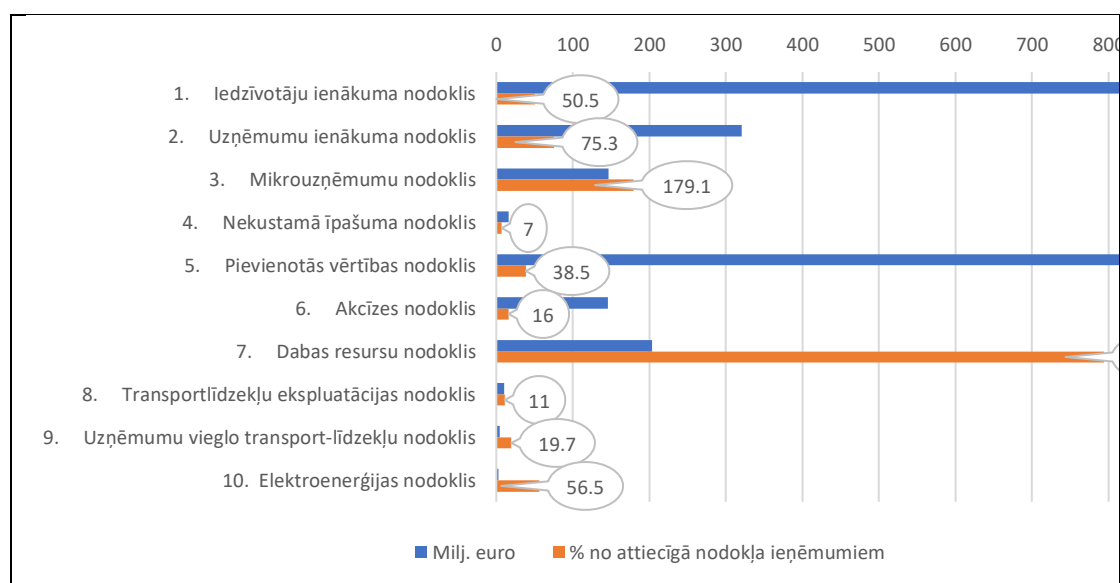
6. Nodokļu atvieglojumi

Latvijā tiek plaši piemēroti nodokļu atvieglojumi. Ekonomiskajā literatūrā tās tiek dēvētas par nodokļu izdevumiem (angliski *tax expenditure*), jo būtībā tie ir papildus valsts budžeta izdevumi, kuri netiek pārdaļīti caur valsts budžeta programmām. 2017. gadā Latvijā kopējais būtiskāko nodokļu atvieglojumu apmērs bija 2 547,7 milj. eiro, kas ir 45% no nodokļu kopējiem ieņēmumiem un 9,49% no IKP (8. grafiks). Kopējais nodokļu atvieglojumu skaits pārsniedz 200 un daudzi no tiem pastāv jau ļoti ilgstoši, pat kopš 1994. gada.¹⁵ Nodokļu atvieglojumu kopējam apmēram gadu laikā ir tendence pieaugt.

Lielākie nodokļu atvieglojumi pēc to apmēra 2017.gadā ir bijuši iedzīvotāju ienākuma nodokļa un pievienotās vērtības nodokļa atvieglojumi – attiecīgi 33,6% un 33,1% no visiem identificējamajiem nodokļu atvieglojumiem pēc to apmēra, tiem seko uzņēmumu ienākuma nodokļa, dabas resursu nodokļa (DRN), akcīzes nodokļa (AN) un mikrouzņēmuma nodokļa atvieglojumi – attiecīgi 12,6%, 8,0%, 5,7% un 5,8% procenti. Vismazākie apmēri bija nekustamā īpašuma nodokļa, transportlīdzekļu nodokļu un elektroenerģijas nodokļa (EN) atvieglojumiem – attiecīgi 0,6%, 0,6% un 0,1% no kopējiem identificējamajiem nodokļu atvieglojumiem.

8. Grafiks

Nodokļu izdevumi Latvijā 2017. gadā (Pa nodokļu veidiem, miljoni eiro un % no attiecīgā nodokļa ieņēmumiem)

Avots: Finanšu ministrija, Nodokļu atvieglojumu ziņojums par 2017.gadu

Lielākie nodokļu atvieglojumi pēc to apmēra un mērķa tiek piešķirti *sociālā rakstura atvieglojumiem* – 68,0% no visiem nodokļu atvieglojumiem pēc to apmēra. Tie ir gandrīz visi IIN, PVN un NĪN atvieglojumi, kā arī atsevišķi UIN, transportlīdzekļu nodokļu un EN atvieglojumi. Otri lielākie nodokļu atvieglojumi pēc to apmēra un mērķa – **15,7%** no visiem nodokļu atvieglojumiem pēc to apmēra – tiek piešķirti *investīciju veicināšanai*, kas,

¹⁵ Valsts kontrole, *Nodokļu atlaides – neredzami budžeta izdevumi* (2019). Pieejams:

http://www.lrvk.gov.lv/uploads/reviziju-zinojumi/2017/2.4.1-41_2017/31.05.2019.%20rev.zin.%20%28publisko%C5%A1anai%29.pdf, skatīts 22/01/2019

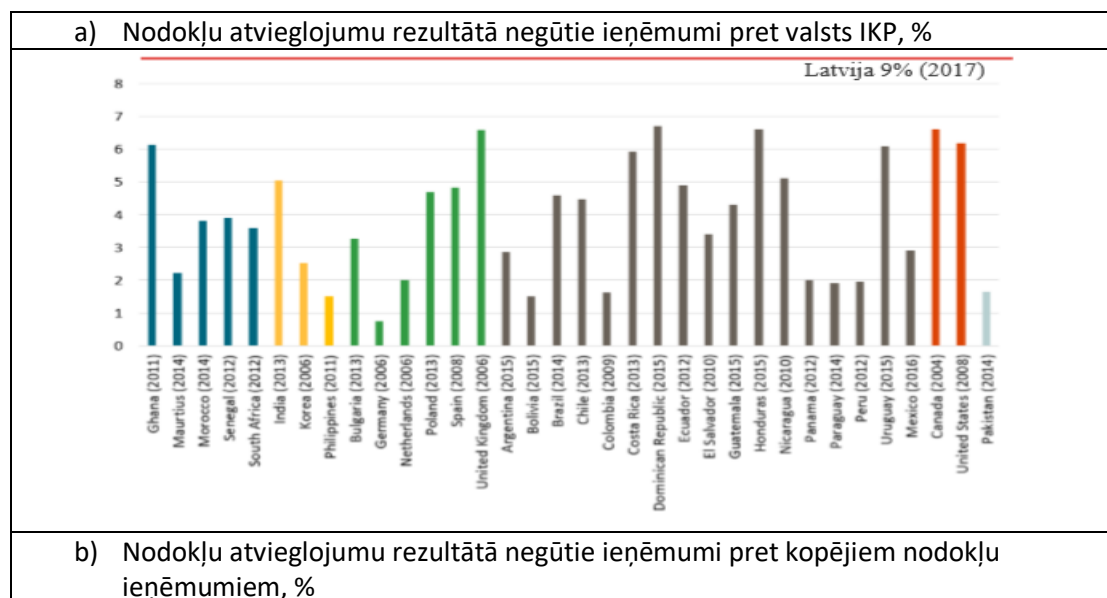
galvenokārt, ir UIN atvieglojumi un atvieglotais MUN režīms. Trešie lielākie nodokļu atvieglojumi pēc to apmēra un mērķa – 8,2% no visiem nodokļu atvieglojumiem pēc to apmēra – tiek piešķirti *dabas resursu aizsardzībai* un tie ir DRN noteiktie atvieglojumi. *Lauksaimniecībai* tiek piešķirti 2,6 % no visiem nodokļu atvieglojumiem pēc to apmēra un tie ir noteikti gan IIN, gan UIN, gan AN, gan arī transportlīdzekļu ekspluatācijas nodoklim (TEN).

Nodokļu izdevumu ekonomiskais pamatojums ir tāds, ka tie ļauj sniegt mērķtiecīgu atbalstu kādai specifiskai nodokļu maksātāju grupai vai arī valstiski nozīmīga mērķa, piemēram, inovāciju un investīciju veicināšanas, sasniegšanai apstākļos, kad līdzvērtīgu atbalstu būtu grūtāk īstenot caur valsts budžeta izdevumu programmām. Tajā pašā laikā nodokļu atvieglojumi vai izdevumi apgrūtina nodokļu iekasēšanu, ir mazāk caurspīdīgi nekā valsts budžeta izdevumi, to uzraudzība un kontrole ir daudz sarežģītāka, turklāt dod iespējas politiski ietekmīgām grupām panākt atvieglojumus uz pārējo nodokļu maksātāju rēķina. Īstenojot nodokļu atvieglojumus, svarīgi salīdzināt papildus izdevumus valstij, kas rastos no valsts izdevumu programmu administrēšanas ar identisku mērķi, un izdevumiem, kuri rodas no lielākas nodokļu sistēmas sarežģītības un kontroles nepieciešamības, kuras rodas nodokļu atvieglojumu rezultātā.¹⁶

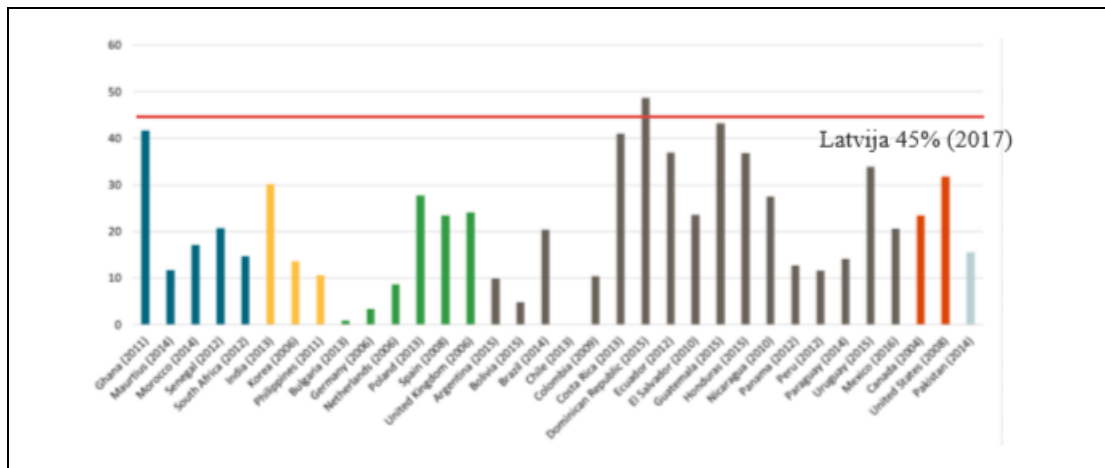
Arī citās valstīs pastāv nodokļu atvieglojumi, tomēr starptautiskā salīdzinājumā Latvijas nodokļu atvieglojumi šķiet īpaši dānsni (9.grafiks).

9. Grafiks

Nodokļu atvieglojumu apjoms starptautiskā salīdzinājumā

¹⁶ Tax expenditures in direct taxation in EU Member States, European Economy Occasional Papers 207 (European Commission, December 2014), 11-17.

Avots: Valsts Kontrole, Nodokļu atlaides – neredzami budžeta izdevumi (2019).

Pozitīvi gan ir tas, ka atšķirībā no daudzām citām valstīm, Latvijā Finanšu ministrija regulāri sniedz pārskatu par nodokļu atlaižu iespaidā negūtiem budžeta ieņēmumiem,¹⁷ taču, atšķirībā no Zviedrijas, šī analīze nesatur novērtējumu nedz par konkrēto atlaižu efektivitāti, tas ir, to patieso ietekmi uz atbalstāmo mērķa grupu, nedz par šo atlaižu kopējo makroekonomisko iespaidu, piemēram fiskālās politikas cikliskumu.¹⁸ Lai arī FM veic ikgadēju nodokļu atlaižu novērtējumu, tas joprojām nav integrēts valsts budžeta izdevumu pārskatīšanas procesā.

Valsts kontrole (VK) savā 2019. gada ziņojumā ir ļoti kritiska par Latvijā piemērotajiem nodokļu atvieglojumiem. VK revidēja 94 no 135 IIN, UIN un PVN atvieglojumiem, jo tieši šo nodokļu ieņēmumi veido lielāko budžeta ieņēmumu daļu.¹⁹ VK ieskatā sistēma ir sadrumstalota un bieži vien bezmērķīga, t.i., sistēma nav vērsta uz konkrēto problēmu risināšanu, vieniem un tiem pašiem atbalsta saņēmējiem pieejamie atvieglojumi nav savstarpēji salāgoti, kā arī tie nedarbojas sinerģijā ar citiem pieejamajiem valsts stimuliem. Sasaiste ar valsts un nozaru plānošanas dokumentiem ir sporādiska un neorganizēta, atvieglojumu saņēmēju mērķa grupas ir noteiktas nepareizi vai neprecīzi, kā arī nav iespējams vērtēt nedz atsevišķu atvieglojumu, nedz sistēmas kopumā ekonomiskumu un efektivitāti, secina VK. VK konstatētie problēmu cēloņi:

- a) Ieviestajiem atvieglojumiem nav tikuši noteikti vai arī tikuši neskaidri formulēti ar tiem sasniedzamie mērķi, papildus tam nav tikuši noteikti arī rezultatīvie rādītāji un kritēriji, pēc kuriem mērīt pat vāji formulēto mērķu sasniegšanu;
- b) Ieviešot nodokļu atvieglojumus, netiek vērtēts, kā tie savstarpēji mijiedarbosies un kā tie būtu papildināmi ar citiem šai pašai atvieglojumu saņēmēju mērķa grupai paredzētajiem un pieejamajiem stimuliem. To veicina tas, ka iestādes atvieglojumu ieviešanā vāji sadarbojas un netiek uzskaitīti ar atvieglojumu ieviešanu un administrēšanu saistītie izdevumi;
- c) Lielāko nodokļu atvieglojumu ieviešana netiek balstīta uz valsts un konkrēto nozaru plānošanas dokumentiem un līdz ar to nav sasaistīta ar valsts un nozares prioritātēm;

¹⁷ Tax expenditures in direct taxation in EU Member States, European Economy Occasional Papers 207 (European Commission, December 2014), 19-20.

¹⁸ Lovise Bauger, "The use of tax expenditures in times of fiscal consolidation," *European Economy Economic Papers* 523 (European Commission, July 2014), 32-33.

¹⁹ Valsts Kontrole, Nodokļu atlaides – neredzami budžeta izdevumi (2019). Pieejams:

http://www.lrvk.gov.lv/uploads/reviziju-zinojumi/2017/2.4.1-41_2017/31.05.2019.%20rev.zin.%20%28publisko%C5%A1anai%29.pdf, skatīts 22/01/2019

skatīts 22/01/2019

VK piemin paradoksālu piemēru, ka, lai atstātu iedzīvotāja rīcībā 23 eiro no IIN, no valsts budžeta papildus jāsedz 50 eiro administratīvajām izmaksām šī iedzīvotāja gada deklarācijas apstrādei.

Padomes rekomendācija: veikt visaptverošu pastāvošo nodokļu atvieglojumu efektivitātes novērtējumu un atteikties no nodokļu atvieglojumiem, par kuru efektivitāti nav pārlicinošu datu, vai kurus būtu efektīvāk aizstāt ar labi mērķētiem pasākumiem budžeta izdevumu pusē.

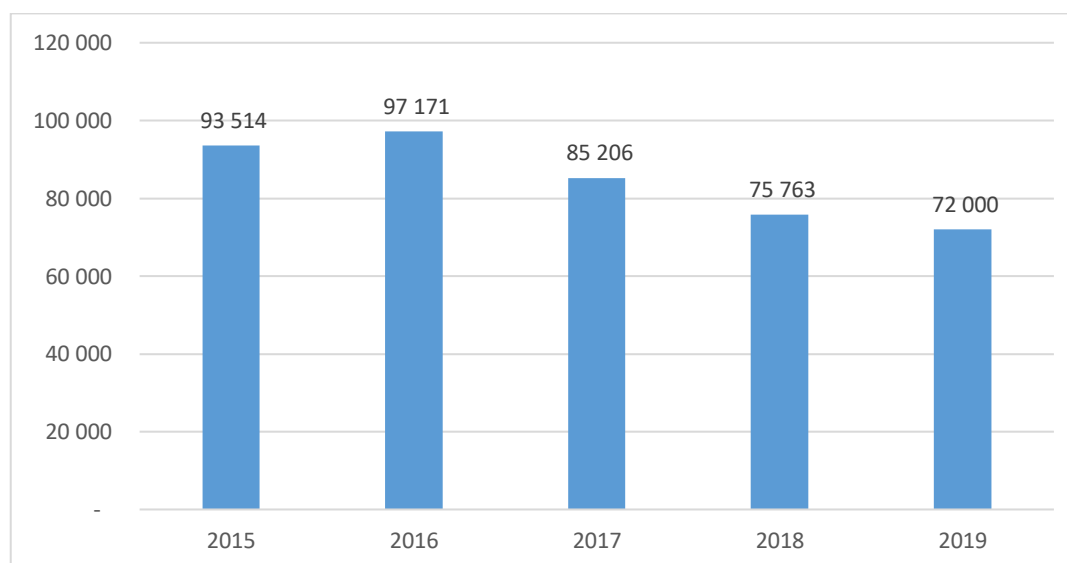
7. Mikrouzņēmumu nodokļu režīms

Mikrouzņēmumu nodokļu režīmam (MNR) ir divas negatīvas konsekvences – tas izkropļo godīgu konkurenci un veicina sociālo neaizsargātību. MNR tika izveidots krīzes gados ar mērķi veicināt uzņēmējdarbības uzsākšanu. Pašlaik šis režīms lielā mērā ir transformējies legālā nodokļu izvairīšanās shēmā.

MUN režīmā nodarbināto skaits samazinājās par 12% (apmēram 12 000) jau 2017.gadā, kad MUN likme tika palielināta līdz 12% (līdz 7 000 eiro apgrozījumam) un līdz 15% (apgrozījumam no 7 000 līdz 100 000 eiro). No 2018.gada MUN likme saglabājas 15% apmērā, taču nodokļu reformas ietvaros ir samazināts MUN maksātājiem noteiktais gada apgrozījuma ierobežojums līdz 40 000 eiro. Turklāt noteikta arī 20% IIN likme MUN maksātāja izmaksātajām dividendēm. Šīs izmaiņas vēl papildus par 11% ir samazinājušas MUN režīmā nodarbināto skaitu 2018. gada beigās līdz 75 763, tas ir 8,3% no visiem nodarbinātajiem. Pēc FM novērtējuma šobrīd MUN režīmā nodarbināto skaits ir ap 72 tūkstošiem, un, ja visi tie tiktu nodarbināti "normālā" režīmā par minimālo algu, valsts budžets iegūtu papildus apmēram no 70 līdz 100 miljoniem. Savukārt, Latvijas banka novērtē, ka, ja visi MUN režīmā strādājošie pārietu uz parasto režīmu, tas budžetam papildus dotu 140-220 miljonus eiro.

10. Grafiks

MUN darbinieku skaits (perioda beigās)

Avots: FM

Padomes rekomendācija: turpināt pasākumus MUN režīmā nodarbināto skaita samazināšanai, lai nodrošinātu godīgu konkurenci, taisnīgu nodokļu nomaksu un vienlaicīgi sociālo aizsardzību darbiniekiem. MUN režīma likvidācija var dot fiskālo efektu 100-200 miljonu eiro apmērā.

8. Ēnu ekonomikas ierobežošana

Pastāv vairākas atšķirīgas pieejas kā definēt ēnu ekonomiku. Tas veido metodoloģiskas nekonsekvences ēnu ekonomikas apjoma noteikšanā. Latvijā vispazīstamākie ir divi pētījumi – iepriekšminētais Austrijas Johanesa Keplera Universitātes profesora Frīdriha Šneidera novērtējums, kas balstīts uz makroekonomikas datu modeļa rezultātiem, un A. Saukas un T. Putniņa pētījums, kas balstās uz uzņēmēju aptaujām. Pēc pēdējā Saukas un Putniņa pētījuma 2018.gadā ēnu ekonomikas īpatsvars ir 24,2%, kas par 2,2% vairāk nekā gadu iepriekš. Pētnieki uzskata, ka aplokšņu algās tiek maksāts ap 22% no algām (Lietuvā, Igaunijā ap 15%). Pēc Latvijas Bankas aplēsēm, ja aplokšņu algas līmenis samazinātos līdz Lietuvas/Igaunijas līmenim, tas budžetam papildus dotu 300-400 miljonus eiro. Pēc Šneidera metodes ēnu ekonomikas īpatsvars Latvijā samazinājās no 21,3% 2017. gadā līdz 20,2% 2018.gadā. Neskatoties uz abu pētījumu metodoloģiskajām atšķirībām, var secināt, ka Latvijā ēnu ekonomikas īpatsvars ir ievērojams – nedaudz pārsniedz 20%. Zināmu optimismu vieš iepriekš pieminētais neatkarīgais ES pētījums, kas secina, ka PVN plaisa Latvijā ir strauji samazinājusies 2018. gadā – no 15% līdz 10%. Arī pēc VID novērtējuma²⁰ pēdējo gadu periodā visiem nodokļu plaису rādītājiem Latvijā salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu ir vērojama samazinājuma tendence.

Padomes rekomendācija: turpināt pasākumus ēnu ekonomikas mazināšanai, kā arī nodokļu plaису mazināšanai, vienlaikus domājot par to, kā vienkāršot un atvieglotu administratīvo slogu maksātājiem.

---

²⁰ Informatīvais ziņojums “Valsts nodokļu politikas pamatnostādņu 2018. – 2021. gadam īstenošanas 2018. gadā starpposma novērtējums”

9. Secinājumi un rekomendācijas

Pasaules ekonomikā notiek radikāli transformācijas procesi, kas palielina fiskālās politikas lomu iekļaujošas izaugsmes veicināšanai un nevienlīdzības mazināšanai. Plānojot nodokļu reformu ir jāraugās uz reformu tendencēm pasaules attīstītajās valstīs, un ir jāizdara secinājumi par iepriekšējās reformas rezultātiem.

Iepriekšējā nodokļu reforma nav sasniegusi vienu no galvenajiem mērķiem – nodokļu ieņēmumu palielinājumu pret IKP. Ir samazināts nodokļu slogs cilvēkiem ar zemu ienākumu līmeni, tomēr tas joprojām ir ievērojams un lielāks nekā Lietuvā un Igaunijā. Reforma ir uzlabojusi uzņēmumu kapitalizāciju un peļņu, tomēr nav sasniegts ievērojams pamatkapitāla veidošanas pieaugums un attiecīgs ekonomiskais izrāviens, kas varētu nodrošināt lielākus nodokļu ieņēmumus. Ir pazīmes, ka ēnu ekonomikas īpatsvars nedaudz samazinājies, kā arī ir uzlabojusies VID darbība, tomēr tas nav devis būtisku nodokļu ieņēmumu pieaugumu.

Padome secina, ka valsts finansējuma apjoms nepietiekoši nodrošina iedzīvotāju pamatprasības pēc publiskajiem pakalpojumiem un sociālā atbalsta. Vidējā termiņā ir sagaidāms vēl lielāks pieprasījums pēc publiskā finansējuma, kas var radīt spiedienu uz politiķiem palielināt budžeta deficītu un pārkāpt fiskālo regulējumu. Šī iemesla dēļ Padome rekomendē, ka 2021.gada nodokļu reformai būtu jānodrošina lielāki nodokļu ieņēmumi aizvien pieaugošo publisko pakalpojumu un sociālo pabalstu vajadzībām.

Starptautiskā kontekstā Latvijā ir salīdzinoši zems nodokļu slogs. Lai arī nav universāli definēts optimāls nodokļu slogs, pastāv korelācija starp augstākiem iedzīvotāju ienākumiem un augstāku nodokļu slogu. **Kopēja nodokļu ieņēmumu paaugstināšana, tai skaitā samazinot ēnu ekonomiku un nodokļu plaisu, ir viens no nodokļu reformas mērķiem.**

Padome rekomendē **turpināt samazināt nodokļu slogu uz darbaspēku, to pārnesot uz kapitālu, patēriņu un vides nodokļiem, tādējādi turpinot nevienlīdzības mazināšanas un konkurētspējas palielināšanas politikas, kā to arī uzsver ES Padome.**

Padome rekomendē **izvērtēt nodokļu atvieglojumu lietderību un turpmākā nodokļu politikas veidošanas procesā likvidēt atvieglojumus, kuru efektivitāte ir zema vai nav pierādīta, kā arī izvairīties no jaunu atvieglojumu ieviešanas.**

Padome rekomendē **turpināt pasākumus MUN režīmā nodarbināto skaita samazināšanai, lai nodrošinātu godīgu konkurenci, taisnīgu nodokļu nomaksu, kā arī sociālo aizsardzību darbiniekiem.**

Apkopojot augstāk uzrakstīto padome piedāvā 4 pamatkritērijus, pēc kuriem vadīties, analizējot nodokļu reformas elementus:

- Vai tas veicina kopējo nodokļu ieņēmumu pieaugumu pret IKP,
- Vai tas samazina nodokļu slogu darbaspēkam un īpaši zemāko ienākumu grupām,
- Vai tas atceļ neefektīvus nodokļu atvieglojumus,
- Vai tas veicina uzņēmumu vidē godīgu konkurenci, vienlīdzību nodokļu nomaksas prasībās un vienādu darbinieku sociālo aizsardzību.

Padome organizēja nodokļu reformas diskusiju ar augsta līmeņa ekspertu piedalīšanos no akadēmiskās vides, privātā un sabiedriskā sektora (skatīt 4. pielikumu). Diskusijās tika izteikti daudz un dažādi viedokļi, tomēr kopumā tika secināts, ka **nodokļu sistēmas īstermiņa mērķis**

varētu būt palielināt Latvijas nodokļu slogu līdz 33%-35% no IKP. Vidēja termiņa mērķis varētu būt tuvināt, un noturēt nodokļu slogu zem vidējā ES rādītāja (2018. gadā 40,3% pret IKP).

Sekmīgāk apkarojot ēnu ekonomiku (~20% no IKP), samazinot ievērojamus nodokļu atvieglojumus (2017. gadā 2,5 miljardi eiro jeb 9,5% no IKP) un racionalizējot alternatīvo nodokļu maksāšanas (tai skaitā mikrouzņēmumu) režīmus, iekasēto nodokļu apmērs Latvijā varētu tikt pacelts līdz 33-35% no IKP.

Veidojot nodokļu sistēmu, svarīga ir koordinācija ar Lietuvu un Igauniju, lai neveidotos nodokļu arbitrāžas iespējas.

1. Pielikums

NODOKĻU TENDENCES PASAULĒ

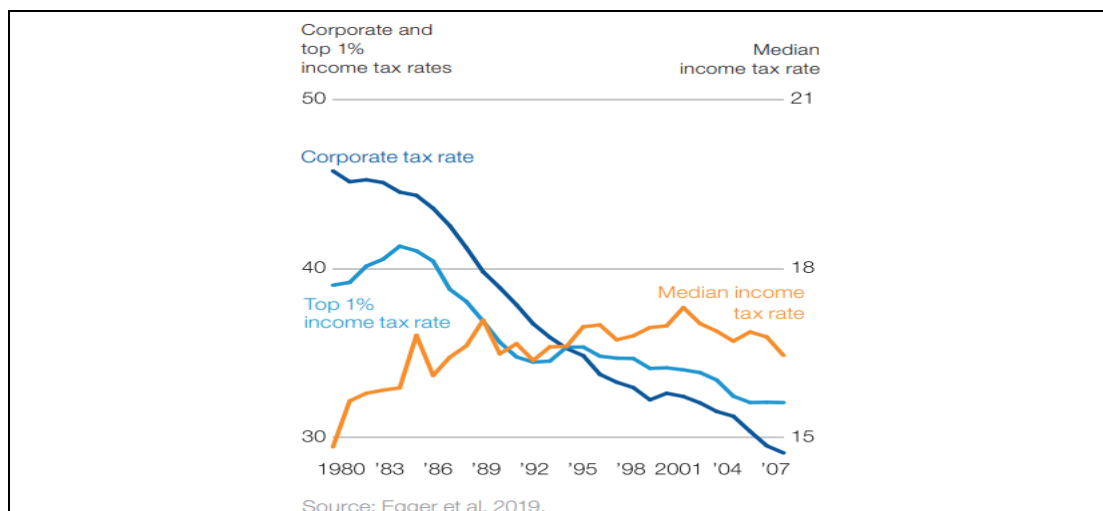
1. Vispārējie novērojumi

Globalizācija un digitalizācija ir veicinājuši ne tikai ekonomisko attīstību, bet arī tautsaimniecību polarizāciju attīstītajās valstīs. Proti: (1) ir notikusi ražošanas atsaistīšana no algām, kā iespaidā papildus ienākumi no ražīguma pieauguma nav nerezultējušies strādājošo atlīdzības pieaugumā; (2) vienlaikus daudzās nozarēs ir notikusi ražošanas jaudu koncentrācija tehnoloģiski attīstītākajos uzņēmumos, kā iespaidā ir samazinājusies konkurence un sekmējusies peļņas koncentrācija dažu rokās; (3) digitālā ekonomika rada jaunas nodarbinātības formas, taču tas nebūt nenozīmē augstākus darba un sociālās aizsardzības standartus: arvien vairāk cilvēku ir nodarbināti īstermiņa pagaidu darbos bez pilnvērtīgas sociālās aizsardzības.²¹ Tas viss ir veicinājis sabiedrību noslāņošanu.

Pastāvošās nodokļu sistēmas ir pastiprinājušas jau minētos polarizācijas un nevienlīdzīgas tendences. Proti, lai apmierinātu pieprasījumu pēc valsts pakalpojumiem, valdības ir centušās noturēt nodokļu ieņēmumus augstā līmenī – patiesi, pēdējo desmit gadu laikā nodokļu slogs attīstītajās valstīs ir bijis salīdzinoši stabils vai pat nedaudz pieaudzis²² –, taču tas ir bijis iespējams, palielinot nodokļu slogu uz vidēju vai zemu ienākumu iedzīvotāju grupām. Tīkmēr nodokļu slogs attiecībā uz turīgāko sabiedrības daļu un uzņēmumiem ir būtiski samazinājies (Grafiks 1.1.).

1.1. Grafiks

Vidējās uzņēmumu un iedzīvotāju ienākumu nodokļu likmes 65 attīstītajās valstīs (1980-2007), %

²¹ "The Future of Fiscal Policy," *Policy Pathways for the New Economy Shaping Economic Policy in the Fourth Industrial Revolution: Platform for Shaping the Future of the New Economy and Society* (World Economic Forum, November 2019), http://www3.weforum.org/docs/WEF_Policy_Pathways_for_the_New_Economy.pdf.

²² *Paying Taxes 2020: The changing landscape of tax policy and administration across 190 economies* (PWC and World Bank Group, 2019), <https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/pdf/db2020/PayingTaxes2020.pdf>

Avots: "The Future of Fiscal Policy," Policy Pathways for the New Economy Shaping Economic Policy in the Fourth Industrial Revolution (World Economic Forum, November 2019)

Laikā starp 2010. un 2019. gadu ir mainījušās iedzīvotāju turīguma vidējās un mediānas vērtības Latvijā, Lietuvā, Igaunijā, Vācijā un Somijā (1.1.tabula): jo lielāka starpība starp vidējo un mediānas vērtību, jo lielāka bagātības koncentrācija dažu rokās. Šeit labi redzams, ka, lai arī relatīvos skaitļos nozīmīgas pārmaiņas nav novērojamas, tomēr absolūto vērtību ziņā ir notikusi ievērojama bagātības koncentrācijā visās tabulā atspoguļotajās valstīs, kas apstiprina jau pieminēto hipotēzi par vidusšķiras ekonomiskās nozīmes strauju samazināšanos. Vācijā nevienlīdzība ir bijusi vēsturiski augsta, taču tā ir nedaudz mazinājusies. Tikmēr Somijā nevienlīdzība ir pieaugusi. Savukārt Latvija nevienlīdzības ziņā izceļas uz savu kaimiņvalstu fona, jo šeit starpība starp mediānas un vidējo vērtību ir 4,5 reizes, kamēr Lietuvā tikai 2,2 un Igaunijā – 3,1 reizi.

Tabula 1.1.

**Iedzīvotāju turīguma vidējās un mediānas vērtības Latvijā un atsevišķās Eiropas valstīs
2000. un 2019. gadā**

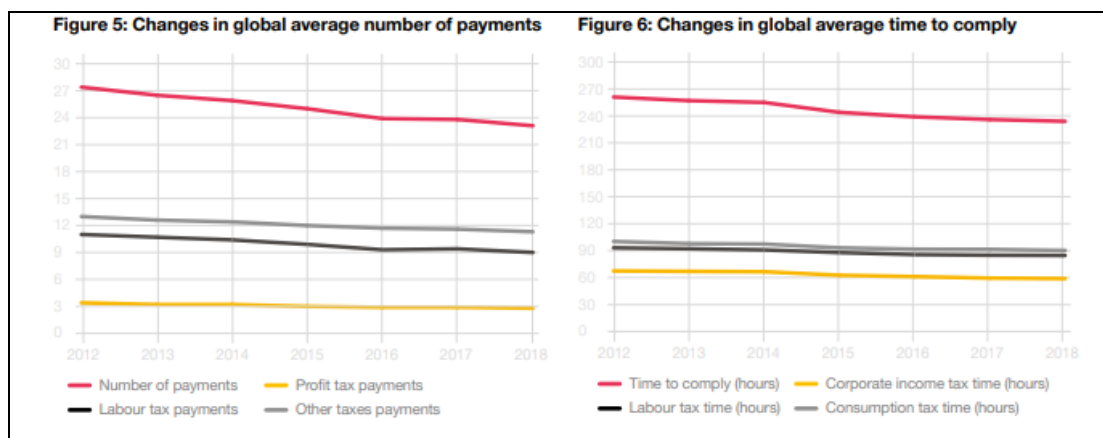
	2000. gads			2019. gads		
	Vidējais turīgums uz katru pieaugušo, USD	Mediānas vērtība, USD	Starpība, %	Vidējais turīgums uz katru pieaugušo, USD	Mediānas vērtība, USD	Starpība, %
Latvija	8165	1807	452%	60347	13348	452%
Lietuva	10611	4880	217%	50254	22261	226%
Igaunija	9450	3013	314%	78458	24915	315%
Vācija	96041	14795	649%	216654	35313	614%
Somija	73459	34606	212%	183124	55532	330%

Avots: Global wealth databook 2019 (Credit Swiss Research Institute, October 2019), <https://www.credit-suisse.com/media/assets/corporate/docs/about-us/research/publications/global-wealth-report-2019-en.pdf>.

Lielā recesija 2008. gadā spilgti izcēla pastāvošo nacionālo nodokļu sistēmu trūkumus – nevienlīdzību attiecībā uz nodokļu slogu un sistēmas atsaisti no globālajām biznesa struktūrām. Kopš 2008. gada daudzas valstis jau ir reformējušas savas sistēmas. Valstis modernizē savas nodokļu sistēmas ne tikai, lai nodrošinātu sev nepieciešamos resursus, bet arī lai celtu nodokļu maksāšanas disciplīnu un piesaistītu investīcijas. Valdības arī izjūt uz sevi spiedienu vienkāršot nodokļu sistēmas. Grafikā 1.2. redzams, kā laikā starp 2012. un 2018. gadu ir uzlabojies kopumā nodokļu maksāšanas parocīgums pasaulē, proti, ir vērojama izteikta tendence samazināt maksājumu skaitu un arī nodokļu maksāšanai patērēto laiku. (Kā norāda eksperti, dažās valstīs maksājumu skaits pēdējos gados gan esot pieaudzis, kas ir saistīts ar jaunu nodokļu ieviešanu un pienākumu veikt maksājumus vairākas reizes gadā.)

Nodokļu maksāšanas ērtības rādītāju tendences (2012-2018)

Avots: *Paying Taxes 2020: The changing landscape of tax policy and administration across 190 economies* (PWC and World Bank Group, 2019),

<https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/pdf/db2020/PayingTaxes2020.pdf>

OECD informē, ka 2019. gadā to valstu skaits, kuras īstenoja visaptverošas nodokļu reformas, bija daudz mazāks nekā iepriekšējos gados, kas liecina par reformu politiskās aktualitātes samazināšanos. 2019. gadā nozīmīgas reformas ir īstenojusi Nīderlande (visa nodokļu sistēma), Lietuva (darbaspēka nodokļi), Austrālija (iedzīvotāju ienākuma nodoklis), Itālija (uzņēmumu ienākuma nodoklis) un Polija (iedzīvotāju un uzņēmumu ienākumu nodokļi). OECD uzskaita arī citas nozīmīgas tendences 2019. gadā:²³

- ✓ Pēc vairāku gadu kāpuma valstis ir sākušas samazināt iedzīvotāju ienākuma un citus darbaspēka nodokļus (gan bāzi, gan likmes) īpaši zemu un vidēju ienākumu kategorijās, kā arī veciem cilvēkiem. Likmes attiecībā uz kapitāla ienākumiem, savukārt, ir nedaudz palielinājušās; dažas valstis ir ieviesušas nodokļu atvieglojumus pensiju un cita veida maza apjoma uzkrājumu veicināšanai;
- ✓ Uzņēmuma nodokļu likmju samazinājums turpinājās, taču bija mazāks nekā 2018. gadā. Samazinājumu īstenoja tās valstis, kurās šīs likmes jau sākotnēji bija augstas, tādējādi sekmējot likmju starptautisku izlīdzināšanos;
- ✓ OECD/G20 BEPS projekta ietvaros tapušās vadlīnijas ir sekmējušas cīņu pret izvairīšanos no uzņēmumu ienākumu nodokļiem; tomēr izaicinājumi, kurus rada nozaru digitalizācija, turpina uztraukt valdības, tāpēc, nesagaidot starptautisku risinājumu, vairākas valstis ir izšķīrušās par vienuspusējiem nodokļu risinājumiem;
- ✓ Standarta PVN likmes ir turpinājušas izlīdzināties; valdības vairāk uzmanības šobrīd pievērš cīņai ar krāpšanos ar PVN un PVN maksāšanas sistēmas pārveidei, ieviešot reverso maksāšanu un norēķinus organizējot biežāk un mazākās summās;
- ✓ Īpašumu nodokļu jomā reformas bijušas ierobežotas un OECD secina, ka šī nodokļa budžeta ienākumu palielināšanas un nevienlīdzības samazināšanas potenciāls joprojām nav izmantots;
- ✓ Ir palēninājušās ar vides aizsardzību saistītās nodokļu reformas, kas ir pretrunā ar valstu apņemšanos ierobežot klimata pārmaiņas un aizsargāt dabu. Valstis ir ne tikai bijušas kūtās ieviest enerģijas nodokļus: atsevišķās valstis ir samazinājušas šos nodokļus vai pat atteikušās no agrāk ieviestajiem nodokļu pasākumiem. Progress arī

²³ *Tax Policy Reforms 2019* (OECD, September 2019), <https://www.oecd.org/tax/tax-policy-reforms-26173433.htm>.

citās vides nodokļu jomās, piemēram, attiecībā uz atkritumiem, plastmasas izstrādājumiem vai ķīmikāliju izmantošanu, ir bijis ļoti lēns.

2. Nodokļu reformu virzieni

Nodokļu sistēmas reformas galvenais izaicinājums ir atrisināt pretrunas starp digitālo un citu tehnoloģiju arvien plašāku pielietojumu un inovācijām ekonomikā no vienas puses un taisnīgu pāreju uz jaunām nodarbinātības formām un iekļaujošu ekonomiku no otras puses.

Iekļaujošas ekonomikas veidošana nozīmē pareiza līdzsvara atrašanu – no vienas puses – starp jaunajām valsts budžeta izdevumu pozīcijām, piemēram, darba ņēmēju kvalifikāciju un prasmju paaugstināšanai, iedzīvotāju sociālajai aizsardzībai un jauno tehnoloģiju plašākai pielietošanai, un – no otras puses – jauno nodokļu arhitektūru, panākot taisnīgāku nodokļa slogu pārdali starp dažādām ieņēmumu kategorijām un aktīviem.²⁴

Starptautiskais valūtas fonds (SVF) savukārt izvirza sekojošus vispārīgus ieteikumus sekmīgai fiskālās politikas reformai:²⁵

1. *Budžeta izdevumu prioritāšu pārskatīšana un efektivizācija:*
  - a. Pārvirzīt lielāku izdevumu daļu uz investīciju programmām augstas kvalitātes fiziskajā- un cilvēkkapitālā;
  - b. Izbeigt nelietderīgās subsīdijas un neilgtspējīgus sociālos tēriņus;
  - c. Specifiski attīstītajās valstīs (Somijā, Itālijā, Latvijā un Norvēģijā), pēc tam, kad ir nodrošināta visneaizsargātāko iedzīvotāju grupu sociālā aizsardzība, atteikties no energoresursu vispārējām subsīdijām.
2. *Budžeta ienākumu palielināšana:*
  - a. Īstenot valsts finanšu pārvaldības reformas;
  - b. Mobilizēt papildus ieņēmumus:
    - i. Piemērot augstākas nodokļu likmes attiecībā uz lielu ienākumu saņēmējiem – tas ir ne tikai efektīvi no nodokļu administrācijas viedokļa, bet arī samazina lielo algu saņēmēju motivāciju pieprasīt vēl lielāku atlīdzību;
    - ii. Pielāgot nodokļu sistēmu sloga pārvešanai no darbaspēka uz kapitālu. Piemēram, tā kā *OECD* valstīs turības jeb bagātības (*wealth*) sadalījums starp iedzīvotājiem ir daudz nevienlīdzīgāks nekā ienākumu, šīm valstīm būtu jēdzīgi ieviest turības nodokļus. Daudzām valstīm ir iespējas palielināt ieņēmumus no mantojuma, zemes un nekustamo īpašumu aplikšanas ar nodokļiem. Līdzīgi kā Koreja un Lietuva, kuras 2018. un 2019. gadā palielināja progresīvo ienākumu nodokļu likmes, lai mazinātu augošo ienākumu nevienlīdzību, arī Latvija (!) un Hongkonga tiek iedrošinātas apsvērt iedzīvotāju ienākumu nodokļu likmju paaugstināšanu lielo ienākumu saņēmējiem.

²⁴ "The Future of Fiscal Policy," *Policy Pathways for the New Economy Shaping Economic Policy in the Fourth Industrial Revolution: Platform for Shaping the Future of the New Economy and Society* (World Economic Forum, November 2019), http://www3.weforum.org/docs/WEF_Policy_Pathways_for_the_New_Economy.pdf.

²⁵ "Fiscal Policy for a Changing Global Economy," *Fiscal Monitor: Curbing Corruption* (IMF, April 2019), <https://www.imf.org/en/Publications/FM/Issues/2019/03/18/fiscal-monitor-april-2019>.

- c. Stiprināt starptautisko sadarbību.

Nodokļu reformai jānodrošina gan nodokļu sloga un prasību stabilitāte, kas ir ārkārtīgi būtiski no uzņēmējdarbības plānošanas viedokļa, gan pietiekams elastīgums, lai nodokļi varētu tikt ātri pielāgoti, mainoties apstākļiem. Tas var tikt panākts, piemēram, ieviešot divu līmeņu normatīvo regulējumu: ietvara likumus un operatīvos aktus, kuri grozīšana ir vienkāršāka un ātrāka).

Auditorokompānija *PricewaterhouseCoopers* izvirza vairākus priekšnosacījumus veiksmīgai nodokļu reformai:²⁶

- 1) Reformas skaidrība uzņēmējiem. Nodokļu skaidrība un stabilitāte ir kritiski nozīmīgi, lai uzņēmēji veidotu jaunus uzņēmumus, investētu un paplašinātu esošos biznesus. Kā piemērs tiek pieminēta Apvienotās Karalistes valdības 2016. gadā publicētā “*Business Tax Roadmap*” (Biznesa nodokļu ceļakarte), kas sniedza uzņēmējiem ilgtermiņa perspektīvu par to, kā attīstīsies nodokļu politika, ļaujot uzņēmējiem savlaicīgi sagatavoties pārmaiņām. Respektīvi, stabila nodokļu vide nozīmē ne tik daudz nodokļu stabilitāti, cik nodokļu pārmaiņu savlaicīga paredzamība.
- 2) Reformai jābūt ar skatu uz nākotni. Nodokļu reformas lēmumiem jābūt ar ilgtermiņa perspektīvu, proti, tiem jāapvieno šodienas pārmaiņas ar nākotnes izdevumu vajadzībām. Sabiedrības novecošanās un klimata pārmaiņas radīs nozīmīgu spiedienu uz valstu budžetiem. Piemēram, ASV pieredze liecina, ka nodokļu bāzes paplašināšana tiek uztverta kā izaugsmi veicinoša un ilgtspējīga pieeja, kas samazina nodokļu kropļojošo ietekmi uz ekonomiku, iespējas atsevišķām nodokļu maksātāju grupām radīt atvieglojumus un ēnu ekonomikas apjomu.
- 3) Reformai jābūt vienkāršai. Reformas rezultātam jābūt vienlīdz izdevīgam un darbotiespējīgam kā attiecībā uz valdību, tā arī uz uzņēmējiem un sabiedrību. Piemēram, pasākumi, kuri vērsti uz sistēmas vienkāršošanu (izlīdzinātas nodokļu likmes), palīdz nodokļu maksātājiem saprast nodokļus un tos maksāt, kā arī vairo priekšstatu, ka sistēma ir taisnīga un leģitīma.
- 4) Reformai jābūt demokrātiskai un balstītai noteiktos principos. Tas nozīmē līdzsvarošanu starp izvirzītajiem reformas principiem un demokrātiski veidotām politikas pārmaiņām. Kā labās prakses piemērs tiek minēta Jaunzēlande, kuras nodokļu politikā tiek ievērots princips “plaša bāze, zemas likmes”. Tā sekas ir ļoti ierobežots nodokļu atlaižu apjoms, jo relatīvi zemās nodokļu likmes nerada motivāciju cīnīties par atvieglojumiem. Turklāt pirms jebkurām pārmaiņām tiek organizēta sabiedriska apspriešana, tādējādi veicinot sabiedrības izpratni par reformas mērķiem un dodot iespēju ietekmētajām pusēm paust savu viedokli.

Īpašu uzmanību jāpievērš nodokļu administrēšanas sistēmas pilnveidei. Sabalansētāka pieeja starp nodokļu iestāžu personāla izmaksām, investīcijām datu apstrādes sistēmu uzlabošanā un ciešu starptautisko sadarbību kļūst ar vien svarīgāka. Ne mazāk būtiska ir regulāra mijiedarbe ar lielajiem nodokļu maksātājiem.

---

²⁶ *Paying Taxes 2020: The changing landscape of tax policy and administration across 190 economies* (PWC and World Bank Group, 2019), 37, <https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/pdf/db2020/PayingTaxes2020.pdf>

No nodokļu administrēšanas viedokļa globalizācija un digitalizācija rada gan izaicinājumus, gan iespējas. No vienas puses, tās padara kompāniju biznesa modeļus – piegāžu un izplatīšanas ķēdes – komplicētākus un grūtāk izsekojamas. Pateicoties jaunajiem digitālajiem biznesa modeļiem, nodokļu bāzes regulāri mainās un no nodokļu iestāžu viedokļa ir kā kustībā esošs mērķis. Tas ierobežo valdību rīcības brīvību un nodokļu ieņēmumus. No otras puses, datu tehnoloģiju attīstība atvieglo nodokļu iestāžu darbu, padarot kompāniju darījumus vieglāk izsekojamus. Jautājums tik, cik sekmīgi valstu nodokļu administrācijas ir spējušas pielietot jaunās tehnoloģijas, piemēram, mākslīgo intelektu.

Auditorkompānija *Ernst & Young* ir ieskicējusi sekojošus attīstības virzienus, no kuriem atkarīga nodokļu sistēmas efektivitāte:²⁷

- a) Nodokļu disciplīna. Nodokļu iestādēm jāpanāk lielāks uzņēmumu finanšu caurspīdīgums. Arvien vairāk valstīs nodokļu iestādes slēdz sadarbības līgumus ar lielajiem uzņēmumiem. Šo līgumu mērķis ir samazināt neskaidrību nodokļu maksāšanā un padarīt to efektīvāku, kompānijām atklājot datus par visām savām operācijām, pretī saņemot tūlītēju atbilstības izvērtējumu no iestāžu puses. Pirmās šādu metodi izmantoja Nīderlande, Austrālija un Īrija, bet šobrīd praktizē jau arī daudzas citas valstis;
- b) Nodokļu iestāžu profesionalitāte. Nodokļu inspektoru profesionalitāte, spēja atrisināt sarežģītas nodokļu situācijas un panākt nodokļu likumdošanas ievērošanu ir ļoti būtiska. Jāveicina apmācības, pieredzes uzkrāšana un sadarbība ar ārvalstu nodokļu iestādēm;
- c) Datu apstrāde. Datu apstrādes nozīmība arī būtiski, īpaši spēja apstrādāt liela apjoma datus. Arvien plašāk datu apstrādē tiek izmantotas modernas analīzes metodes, arī mākslīgais intelekts.

3. Jaunie un jaunie vecie nodokļi

Šobrīd tiek apspriesti vairāki risinājumi, kā paplašināt nodokļu bāzi un pārbīdīt nodokļu slogus attiecībā uz iedzīvotāju ieņēmumu, kompāniju peļņas un bagātības nodokļiem. Jautājumam par kompāniju un bagātības nodokļiem politikas veidotāji redzeslokā ir divas komponentes: (1) nodokļu likmes un (2) veidi, kā izvairīties no bāzes erozijas un peļņas pārcelšanas (jau pieminētā BEPS projekta ietvaros).²⁸

1. Progresīvais ienākumu nodoklis.

Kopš 1970.-tajiem gadiem daudzas attīstītās valstis ir atteikušās no augstākajām ienākumu nodokļu likmēm (piemēram, Apvienotā Karaliste 1979. gada 83 % ienākumu nodokļa likmi samazināja līdz 40 % 1988. gadā un tad atkal paaugstināja līdz esošajiem 45 %). Tā pamatā bija pieņēmums, ka, samazinot nodokļu likmes, pieaugs nodokļu ieņēmumi. Šis fenomens ekonomiskajā literatūrā ir pazīstama kā Lafēra līkne. Nenoliedzami – zināma kopsakarība pastāv, jo zemākas nodokļu likmes veicina ekonomisko aktivitāti un papildus nodokļu ieņēmumus, taču praksē noteikt optimālo nodokļa likmi, pie kuras iespējamais ieņēmumu apjoms ir vislielākais, ir ārkārtīgi grūti. 1.3. grafikā ir attēloti trīs valstu gadījumi, kuros

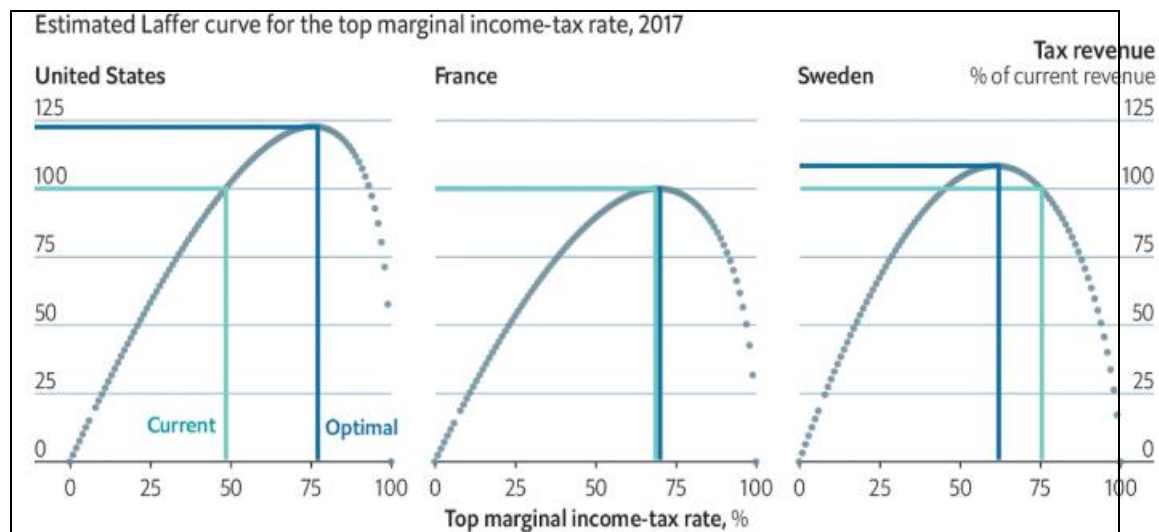
²⁷ "The Future of Tax," *EY Tax Insight for business leaders* No 11 (2014), <https://taxinsights.ey.com/forms/print-editions.aspx>.

²⁸ "The Future of Fiscal Policy," *Policy Pathways for the New Economy Shaping Economic Policy in the Fourth Industrial Revolution: Platform for Shaping the Future of the New Economy and Society* (World Economic Forum, November 2019), http://www3.weforum.org/docs/WEF_Policy_Pathways_for_the_New_Economy.pdf.

optimālais punkts nav sasniegts (ASV), ir sasniegts (Francija) un ir pārsniegts (Zviedrija). Turklāt, kā jau tika norādīts, pētījumi apliecina, ka no ieņēmumu efektivitātes skatu punkta, progresīvajām ienākumu likmēm nevajag būt zemākām par 50 % un tās var pieaugt pat līdz 80 %. Pētnieki arī uzskatāmi demonstrē, ka augstas nodokļu likmes lielo algu saņēmējiem samazina turpmāku algu pieaugumu, kamēr zemas likmes – tieši otrādi – rezultējas šo algu tālākā progresijā. Tāpēc viņu ieteikums, vismaz ASV gadījumā, ir viennozīmīgs – “*very high earners should be subject to high and rising marginal tax rates on earnings.*”²⁹

1.3. Grafiks

Lafēra nodokļa ieņēmumu līkņu salīdzinājums starp ASV, Franciju un Zviedriju

Avots: “Daily chart: Can countries lower taxes and raise revenues?” *The Economist*, June 19, 2019, <https://www.economist.com/graphic-detail/2019/06/19/can-countries-lower-taxes-and-raise-revenues>.

2. Pārdošanas peļņas nodoklis.

Tradicionāli uzņēmumu ienākuma nodoklis tiek aprēķināts tajā valstī, kurā ir gūta peļņa. Tas ļauj starptautiskajām kompānijām pārvietot peļņu uz zemu nodokļu valstīm un izvairīties no augstākajiem nodokļiem to ekonomiskajai aktivitātei nozīmīgajās valstīs. Kapitāla tirgu atvērtība un pārdošanas operāciju digitalizācija pastiprina šo peļņas pārvietošanas dinamiku – aptuveni 40% no kompāniju peļņas tiek pārvesta uz zemo nodokļu valstīm. Jaunākie priekšlikumi paredz peļņas nodokli aprēķināt no kompāniju globālās peļņas proporcionāli šīs kompānijas pārdošanas apjomam katrā valstī, piemērojot katras valsts nodokļu likmes. Piemēram, ja kompānija X realizē Latvijā 5 % no savas produkcijas, tad Latvijai ir tiesības iekasēt peļņas nodokli no šīs kompānijas peļņas 5 % atbilstoši Latvijas likmēm.³⁰

Atsevišķas valstis kā Francija un Apvienotā Karaliste jau ir sākušas eksperimentēt ar šāda veida nodokli attiecībā uz digitālajiem pakalpojumiem. G20 finanšu ministri arī sākuši darbu šajā virzienā, lai panāktu, ka digitālo pakalpojumu kompānijas maksātu nodokļus, neatkarīgi no fiziskas klātesamības un peļņas aprēķiniem par pārdošanas darījumiem konkrētā valstī. Diskusijas notiek arī OECD un Eiropas Komisija arī ierosinājusi pasākumus ES mērogā

²⁹ Emmanuel Saez, “Using Elasticities to Derive Optimal Income Tax Rates,” *Review of Economic Studies* 68 (1) (2001), 226, un Peter Diamond and Emmanuel Saez, “The Case for a Progressive Tax: From Basic Research to Policy

Recommendations,” *Journal of Economic Perspectives*, vol.25, no.4 (2011), 165–190.

³⁰ Gabriel Zucman, “Taxing Multinational Corporations in the 21st Century”, in *Economics for Inclusive Prosperity* (2018), <https://econfip.org/wp-content/uploads/2019/02/Economics-for-Inclusive-Prosperity.pdf>.

kompāniju finanšu darījumu lielākas caurskatāmības nodrošināšanai attiecībā uz digitālo pakalpojumu kompānijām.³¹

Arī Latvijā publiskajā telpā ir izskanējis priekšlikums, sekojot citu Eiropas Savienības (ES) dalībvalstu piemēram, izstrādāt digitālo pakalpojumu nodokļa regulējumu nacionālā līmenī. Pēc Kultūras ministrijas pasūtījuma veiktajā pētījumā, ko veica zvērinātu advokātu birojs "Primus Derling", secināts, ka septiņu interneta platformu – "airbnb", "Booking.com", "ebay", "etsy", "Facebook", "Google" un "LinkedIn" – Latvijā sniegto pakalpojumu kopējā vērtība 2018.gadā bija 90,36 miljoni eiro, bet 2019. gada desmit mēnešos – 113 miljoni eiro, ka iespēja digitālos pakalpojumus sniegt attālināti rada konkurences kropļojumus un ka Latvijai juridiski ir iespējams izveidot šādu nacionālo regulējumu jauna digitālo pakalpojumu nodokļa formā, kas būtu uzskatāms par apgrozījuma, nevis kapitāla pieauguma nodokli. Ieņēmumi no šāda nodokļa tiktu novirzīti nacionālo mediju atbalstam³²

3. Digitālo pakalpojumu nodoklis (DPN).

Vairākas ES dalībvalstis ir ieviesušas vai tuvākajā laikā plāno ieviest DPN. Saskaņā ar *Primus Derling* sniegto informāciju, DPN ir ieviesusi Francija, Austrija un tuvākajā laikā plāno ieviest arī Lielbritānija. Arī Čehijā, Spānijā, Itālijā, Beļģijā un Slovēnijā tiek apspriests šāds nodoklis. Polija ir atteikusies no šādas domas, savukārt Dānija, Somija un Zviedrija ir paziņojušas, ka vienošanās jāpanāk OECD līmenī.³³

Jāatzīmē, ka, lai novērsto to, ka ES līmenī nesaskaņoti nacionāli pasākumi vēl vairāk sadrumstalo vienoto tirgu un izkropļo konkurenci, Eiropas Komisija 2018. gada martā piedāvāja vienotu pagaidu risinājumu direktīvas formā, kamēr tiek atrasts risinājums *OECD* un G20 līmenī. Direktīvas priekšlikums paredzēja ieviest jaunu nodokli (DPN) attiecībā uz ieņēmumiem no konkrētiem digitālajiem pakalpojumiem (DPN direktīvas projekts). Diemžēl 2019. gada martā vairāku dalībvalstu (Īrijas, Zviedrijas un Dānijas) opozīcijas dēļ diskusijas par šo jautājumu tika pārtrauktas.³⁴

Ar DPN vienpusēju ieviešanu nav apmierinātas arī ASV, jo šī nodokļa maksātājās pārsvarā būs ASV kompānijas, kas savukārt samazinās ASV nodokļu ieņēmumus no šo kompāniju peļņas. 2020. gada janvārī tika panākta vienošanās starp Franciju un ASV, ka Francija atliek nodokļa ieviešanu līdz novembrim, savukārt ASV izdara spiedienu uz OECD, lai līdz gada beigām tiktu panākta attiecīga vienošanās OECD valstu līmenī.³⁵

³¹ Eiropas Komisijas direktīvas projekta priekšlikums, ar ko starptautiskajām kompānijām tiktu noteiktas augstākas prasības attiecībā katrā dalībvalstī īstenoto pārdošanas apjomu, gūtas peļņas un samaksāto nodokļu atklātību, tika noraidīts 2019. gada novembrī. Arī Latvija bija starp priekšlikumu nobloķējušajām valstīm. Rupert Neate, "12 EU states reject move to expose companies' tax avoidance," *The Guardian*, November 28, 2019, https://www.theguardian.com/business/2019/nov/28/12-eu-states-reject-move-to-expose-companies-tax-avoidance?CMP=share_btn_fb&fbclid=IwAR3SnNK-i6bziQMAIr52GspETj34hMUd5z_S7LwISLOGomv7rfiMoxBYLo.

³² "Pētījums: arī Latvijai ir iespēja izstrādāt digitālo pakalpojumu nodokli nacionālā līmenī," ziņa Kultūras ministrijas interneta mājas lapā, datēta ar 15.01.2020., <https://www.km.gov.lv/lv/ministrija/jaunumi/petijums-ari-latvijai-ir-iespeja-izstradat-digitalo-pakalpojumu-nodokli-nacionala-limeni-4692>.

³³ Padziļināta juridiska ekspertīze par digitālā nodokļa ieviešanas iespējām Latvijā un atzinums ar priekšlikumiem par digitālā nodokļa ieviešanas iespējām, ņemot vērā pieaugošo ārvalstu digitālo mediju dalību Latvijas mediju tirgū (Zvērinātu advokātu birojs Primus Derling, 2019), 27-37.

³⁴ Padziļināta juridiska ekspertīze par digitālā nodokļa ieviešanas iespējām Latvijā un atzinums ar priekšlikumiem par digitālā nodokļa ieviešanas iespējām, ņemot vērā pieaugošo ārvalstu digitālo mediju dalību Latvijas mediju tirgū (Zvērinātu advokātu birojs Primus Derling, 2019), 21-27.

³⁵ Chris Giles, "US and France agree deal on digital tax," *The Financial Times*, January 23, 2020, <https://www.ft.com/content/76cf4008-3db1-11ea-b232-000f447fbca>.

4. Turības (wealth) nodoklis.

Ja 1990. gadā turības jeb bagātības nodokli bija ieviesušas 12 no *OECD* dalībvalstīm, tad šobrīd šis nodoklis ir saglabājies tikai trīs valstīs (Norvēģijā, Šveicē un Spānijā), savukārt ceturta – Francija ir nolēmusi pakāpeniski atteikties no šī nodokļa. Taču situācijā, kad strauji pieaug turības akumulācija dažu rokās, jautājums par turības viedokli ir atkārtoti aktualizējies, piemēram, ASV.³⁶ Kā norāda pētnieki, bagātības vienmērīgāks sadalījums nekādi nekavē bagātības vairošanu.³⁷ Pētnieki arī norāda, ka turības nodokļa neveiksme Eiropas valstīs ir saistīta (1) ar nodokļu konkurenci, ko pastiprina ES vienotajā tirgū pastāvošās brīvības, (2) pārāk zemais nodokļa bāzes sliekšnis, kas veicināja plašas sabiedrības neapmierinātību, (3) pārmērīgi izņēmumi, kas nodokli padarīja grūti administrējamu un atsevišķos gadījumos pat absurdu, un (4) politiskās gribas trūkums šo nodokli uzlabot.³⁸ Pētnieki uzskata, ka turības nodoklis veicinās ieguldījumus inovācijās, un, mazinoties mantiskajai nevienlīdzībai, tiks veicināta ekonomiskā izaugsme.³⁹

5. Tiešsaistes reklāmas nodoklis.

Šo nodokli ir ierosinājis Nobela prēmijas laureāts Pauls Romers ar mērķi samazināt mediju atkarību no tiešsaistes reklāmām, kuras spiež medijus publicēt arvien agresīvāku saturu, veicina naida runu un melu izplatīšanu, un veicināt pāreju uz abonēšanas modeli. Romers rosina šo nodokli piemērot papildus peļņas nodoklim vai arī kā pārdošanas nodokli.⁴⁰

6. Robotu nodoklis.

Šo ideju ir izvirzījis Bills Geits ar mērķi ierobežot automatizāciju, kas rada sociāli nelabvēlīgas blaknes, un nodrošinātu tehnoloģisko pārmaiņu radīto papildus ienākumu pārdali par labu strādājošiem. Šis nodoklis pagaidām ir tīri teorētisks, jo grūtības sagādā robota definīcija, proti, ar ko tas atšķiras no mehānisma, un tas, vai robots var būt nodokļa maksāšanas objekts. Ir izvirzīti priekšlikumi, ka attiecībā uz robotiem varētu tikt piemērots iedzīvotāju ienākuma nodoklis tādā apmērā, kāds tiktu iekasēts, ja robota vietā strādātu cilvēks, vai arī piemērots iekārtu nodoklis, kā, piemēram, uz automašīnām, vai arī PVN par robotu veiktajiem darījumiem.⁴¹ Vienīgā valsts, kas ir ieviesusi robotu nodokli, ir Dienvidkoreja – attiecīgais likums tika pieņemts 2017. gada augustā.

---

³⁶ Gabriel Zucman and Emmanuel Saez, "Wealth taxes often failed in Europe. They wouldn't here." The Washington Post, October 25, 2019, https://www.washingtonpost.com/outlook/wealth-taxes-often-failed-in-europe-they-wouldnt-here/2019/10/25/23a59cb0-f4ff-11e9-829d-87b12c2f85dd_story.html.

³⁷ "The Future of Fiscal Policy," Policy Pathways for the New Economy Shaping Economic Policy in the Fourth Industrial Revolution: Platform for Shaping the Future of the New Economy and Society (World Economic Forum, November 2019), 25, http://www3.weforum.org/docs/WEF_Policy_Pathways_for_the_New_Economy.pdf.

³⁸ Gabriel Zucman and Emmanuel Saez, "Wealth taxes often failed in Europe. They wouldn't here." The Washington Post, October 25, 2019, https://www.washingtonpost.com/outlook/wealth-taxes-often-failed-in-europe-they-wouldnt-here/2019/10/25/23a59cb0-f4ff-11e9-829d-87b12c2f85dd_story.html.

³⁹ Peter Diamond and Emmanuel Saez, "The Case for a Progressive Tax: From Basic Research to Policy Recommendations," *Journal of Economic Perspectives*, vol. 25, no. 4 (2011), 165–190.

⁴⁰ Paul Romer, "A Tax That Could Fix Big Tech", *The New York Times*, May 6, 2019, <https://www.nytimes.com/2019/05/06/opinion/tax-facebook-google.html>.

⁴¹ Xavier Oberson, "Taxing Robots? From the Emergence of an Electronic Ability to Pay to a Tax on Robots or the Use of Robots", *World Tax Journal*, vol. 9, no. 2 (2017).

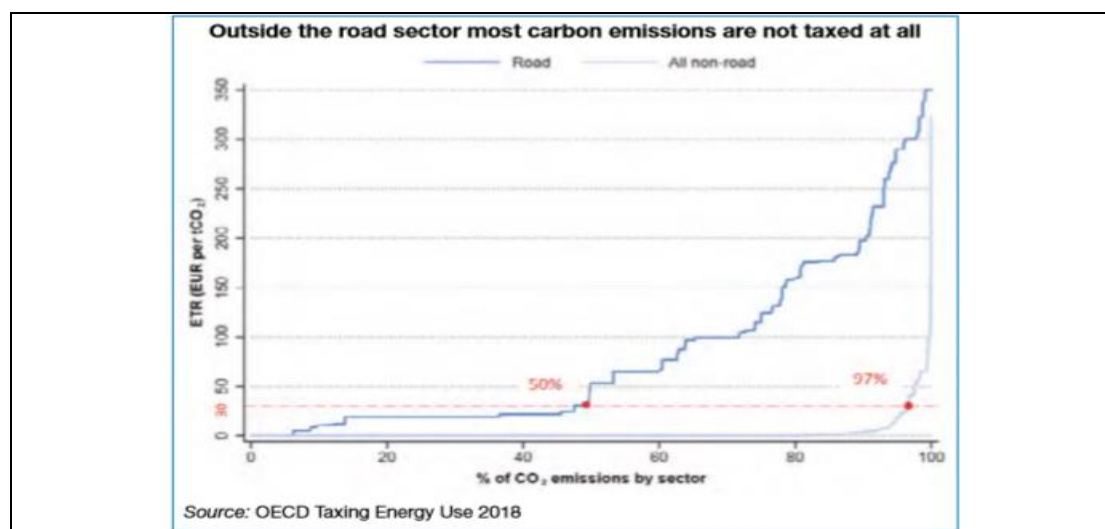
1.4. Vides nodokļi

2019. gada decembrī Eiropas Komisija nāca klajā ar izaugsmes stratēģiju “Eiropas zaļais kurss”. Tas ir visaptverošs rīcības plāns, kā līdz 2050. gadam padarīt ES tautsaimniecību klimatneitrālu, t.i., bez liekiem izmešiem un mazāk resursu intensīvu. Šī stratēģija paredz arī pasākumus nodokļu jomā. Piemēram, 2.2.2. punkts paredz “zaļināt” valstu budžetus, proti, tiek iezīmēts, ka rūpīgi izstrādātas nodokļu reformas var veicināt ekonomisko izaugsmi un noturību pret klimatiskiem satricinājumiem un palīdzēt veidot taisnīgāku sabiedrību un taisnīgu pārkārtošanos, raidot pareizos cenu signālus un nodrošinot pareizos stimulus, kas mudina ražotājus, lietotājus un patērētājus rīkoties ilgtspējīgi. Tiek sagaidīts, ka nacionālā līmenī Eiropas zaļais kurss radīs piemērotu vidi plašām nodokļu reformām, kas (1) atceļ subsīdijas fosilajam kurināmajam, (2) nodokļu slogu pārvirzīs no darbaspēka uz piesārņotājiem un ņems vērā sociālos apsvērumus. Tiek atzīmēts, ka ir jāgādā, lai patlaban ES Padomē izskatītais Komisijas priekšlikums par pievienotās vērtības nodokļa (PVN) likmēm tiktu pieņemts raitā tempā, kas dotu dalībvalstīm iespēju PVN likmes orientēt tā, lai tās atspoguļotu vērēnīgākus vides mērķus, piemēram, atbalstu bioloģiskajiem augļiem un dārzeniem. Tiek pausta apņemšanās pārskatīt no Eiropas Komisijas puses līdz 2021. gada jūnijam sagatavot priekšlikumu grozījumiem Enerģijas nodokļu direktīvā.⁴²

Grafikā 1.4. parādīts, ka aptuveni puse no CO₂ emisijām ceļu transporta sektorā tiek aplikta ar nodokli, kas pārsniedz noteikto sliekšni 30 eiro par tonnu CO₂. Ārpus ceļu transporta izmešu aplikšana ir ļoti zemā līmenī – 82 % no šiem izmešiem netiek aplikti ar nodokļiem vispār.

1.4. Grafiks

Oglekļa emisiju aplikšanas ar nodokļiem efektivitāte

Avots: OECD work on taxation 2018-19, OECD, 36, <http://www.oecd.org/tax/centre-for-tax-policy-and-administration-brochure.pdf>.

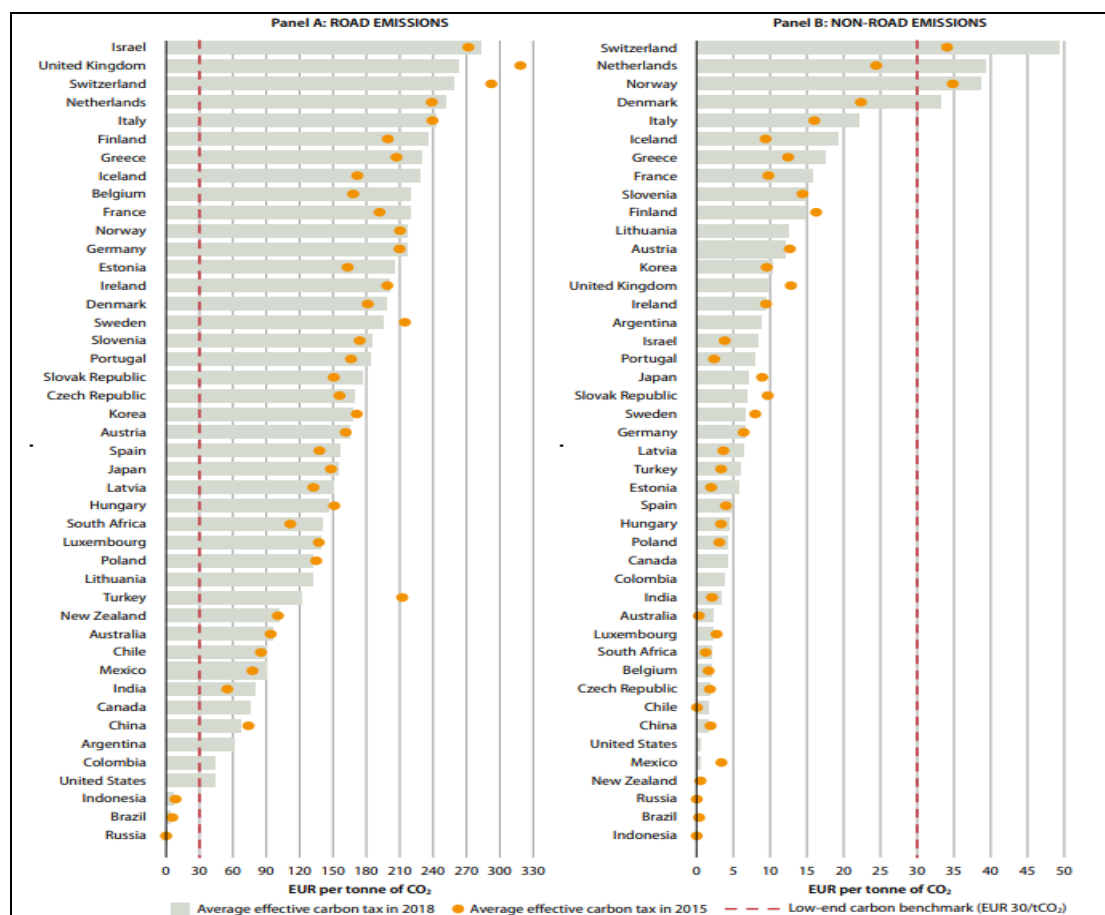
⁴² Eiropas Komisija, *Eiropas zaļais kurss* (Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Eiropadomei, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai, 2019. gada 11. decembris), 18, https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:b828d165-1c22-11ea-8c1f-01aa75ed71a1.0014.02/DOC_1&format=PDF.

Grafikā 1.5. atspoguļots oglekļa nodokļa apjoms atsevišķu valstu griezumā. Šeit redzams, ka ceļu transporta emisijas Latvijā tiek apliktas ar nodokli lielākā mērā nekā Lietuvā, bet daudz mazāk nekā Igaunijā. Citu nozaru CO₂ emisijas tiek būtiski vairāk apliktas Lietuvā.

Grafiks 1.5.

Oglekļa emisiju aplikšanas ar nodokļiem efektivitāte sadalījumā pa valstīm

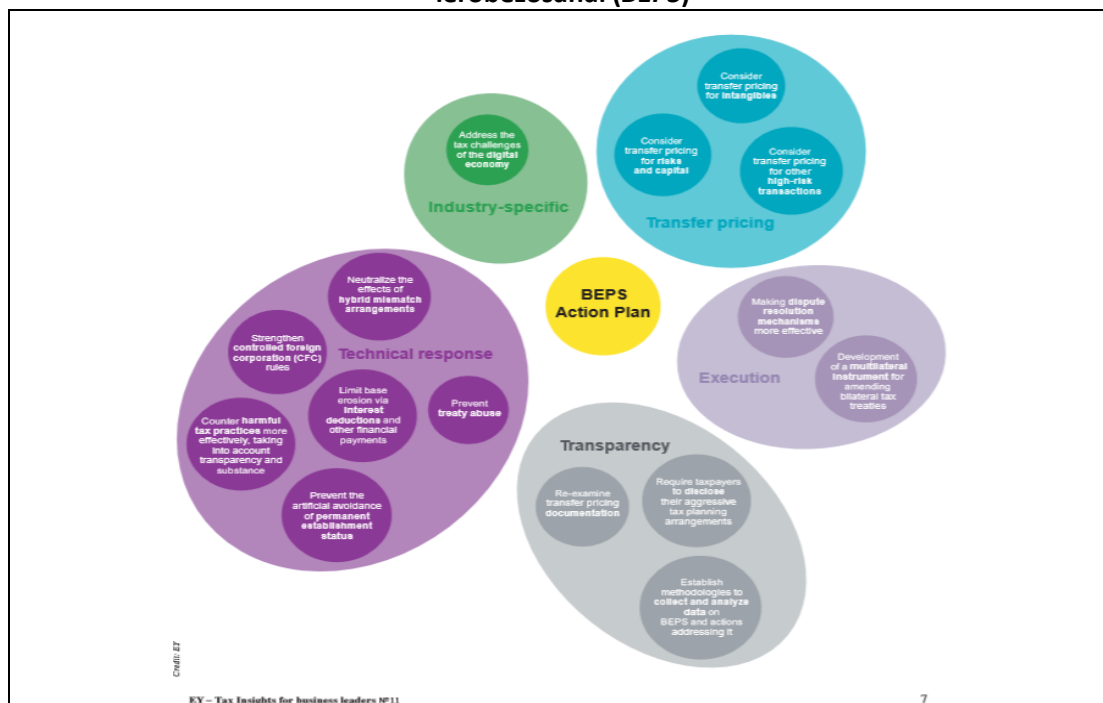
Avots: Taxing Energy Use 2019 (OECD, 2019), <https://www.oecd.org/tax/tax-policy/brochure-taxing-energy-use-2019.pdf>.

1.5. Starptautiskā sadarbība

Reaģējot uz izaicinājumiem, kas saistīti ar ekonomikas globalizāciju un digitalizāciju, starptautiskā sadarbība iegūst ar vien lielāku nozīmi. SVF atzīmē, ka fiskālais multilaterālisms ir devis pirmos taustāmos rezultātus, īpaši palīdzot paātrināt ekonomiku atgūšanos no pasaules finanšu krīzes.⁴³ Nozīmīgs sadarbības formāts nodokļu jomā ir izvērties OECD/G20 rīcības plāns nodokļu bāzes erozijas un uzņēmumu ieņēmumu pārvietošanas ierobežošanai (BEPS), kurš iezīmē 15 jomas, kurās nepieciešama koordinēta rīcība (Grafiks 1.6.).

⁴³ "Fiscal Policy for a Changing Global Economy," *Fiscal Monitor: Curbing Corruption* (IMF, April 2019), <https://www.imf.org/en/Publications/FM/Issues/2019/03/18/fiscal-monitor-april-2019>.

OECD rīcības plāns nodokļu bāzes erozijas un uzņēmumu ieņēmumu pārvietošanas ierobežošanai (BEPS)

Avots: "The Future of Tax," *EY Tax Insight for business leaders No 11 (2014)*, <https://taxinsights.ey.com/forms/print-editions.aspx>.

BEPS projekts ir devis taustāmus rezultātus.⁴⁴ Taču izskan arī kritiskāks vērtējums. Proti, BEPS nolūks nav bijis fundamentāli mainīt starptautisko korporatīvo nodokļu sistēmu un tagad šīs teju simtgadīgās sistēmas trūkumi ir ar vien skaidrāk redzami. Piemēram, nodokļu konkurence starp attīstītajām valstīm mazinās, jo valstis jau ir būtiski samazinājušas (izlīdzinājušas) uzņēmumu ieņēmumu nodokļu likmes. Taču konkurence saglabājas starp attīstības valstīm, kuru budžeta ieņēmumi daudz lielākā mērā ir atkarīgi uzņēmumu peļņas nodokļa.⁴⁵ Attīstītajās valstīs savukārt pastāv risks, ka, lai saglabātu ieņēmumus, tās centīsies paplašināt nodokļu bāzi, liekot uzsvaru uz importa un citiem netiešajiem nodokļiem, jo tie ļauj aizsargāt vietējos uzņēmumus un vienlaikus gūt papildus ieņēmumus. Vienpusēji īstenojot šādas pārmaiņas, tas nenovēršami novedīs pie nodokļu dubultās aplikšanas, jau 2014. gadā brīdināja *Ernst & Young*.⁴⁶

Valstu vienpusēju rīcību kā nozīmīgu problēmu atzīst arī SVF. Piemēram, 2016. gadā Apvienotās Karalistes un Austrālijas pieņemtie noteikumi attiecībā uz uzņēmumu peļņas aplikšanu ar nodokli tiek interpretēti kā atkāpšanās no BEPS vienošanās. Arī ASV 2017. gada nodokļu reforma, kas ievieša fundamentālas un novatoriskas izmaiņas tajā, kā tās aplik ar

⁴⁴ OECD/G20 Inclusive Framework on BEPS: Progress report July 2018 – May 2019, OECD, <https://www.oecd.org/tax/beeps/inclusive-framework-on-beeps-progress-report-july-2018-may-2019.pdf>.

⁴⁵ "Fiscal Policy for a Changing Global Economy," *IMF Fiscal Monitor: Curbing Corruption* (April 2019), <https://www.elibrary.imf.org/view/IMF089/25735-9781498302180/25735-9781498302180/ch01.xml?redirect=true>

⁴⁶ "The Future of Tax," *EY Tax Insight for business leaders No 11 (2014)*, <https://taxinsights.ey.com/forms/print-editions.aspx>.

nodokļiem daudznacionālās kompānijas, ekspertu vērtējumā, dažos aspektos ir pretrunā ar Pasauls Tirdzniecības organizācijas (PTO) noteikumiem. Arī Eiropas valstu pieeja, piemērojot "digitālo pakalpojumu nodokli" uz ieņēmumiem no atsevišķām digitālajām operācijām, ir pretrunā ar normu, ka uzņēmumi, kuri nav reģistrēti valstī, nevar tikt aplikti ar nodokļiem. Rezultātā starpvalstu attiecībās ir būtiski pieaugusi spriedze. Domstarpības par digitālajiem nodokļiem liecina, ka starptautiskās nodokļu sistēmas reformām jābūt ambiciozākām, atzīst SVF.⁴⁷

ES vienotais tirgus arī ir problemātisks no nodokļu administrēšanas viedokļa. Saskaņā ar pastāvošo kārtību, nodokļu maksātāji var samērā brīvi pārvietoties paši un arī pārvest savus īpašumus pāri ES dalībvalstu robežām, kā arī organizēt pārrobežu uzņēmējdarbību. Taču nodokļu politikas veidošana joprojām lielā mērā ir ES dalībvalstu kompetence, ES līmenī īstenojot tikai atsevišķus nodokļu koordinācijas pasākumus. Kā atzīst pētnieki, šāda sistēma ir absurda, jo ne tikai spēcīgu nodokļu konkurenci, bet arī apstākļus, lai subjekti izvairītos no nodokļu nomaksas.⁴⁸

Situāciju ES vienotajā tirgū nodokļu jomā labi ilustrē Eiropas Komisija. Piemēram, aplūkojot nodokļu tendences ES dalībvalstīs 2017. gadā, Komisija rezumēja, ka:⁴⁹

- ES nodokļu ieņēmumu apjoms saglabājas augsts salīdzinājumā ar citām attīstītajām ekonomikām;
- Nodokļu struktūra ES dalībvalstīs joprojām ievērojami atšķiras, arī nodokļu bāzes;
- 2/3 no darbaspēka nodokļiem veido sociālās iemaksas;
- Tajā pašā laikā kopš 2008. gada krīzes darbaspēka nodokļu ieņēmumu īpatsvars ir mazliet samazinājies kopējos nodokļu ieņēmumos, savukārt kapitāla un patēriņa – audzis;
- Nodokļu plaša attiecībā uz zemu ienākumu saņēmējiem ir mazliet samazinājusies, taču atsevišķu dalībvalstu griezumā rezultāti ir neviennozīmīgi;
- Vides nodokļu apjoms pret IKP ir mazliet samazinājies kopš 2012. gada, pastāv ievērojamas atšķirības vides nodokļu struktūrā un ieņēmumu dinamikā; 2/3 no energoresursu nodokļu ieņēmumiem ir no transportlīdzekļu degvielas.

---

⁴⁷ "Fiscal Policy for a Changing Global Economy," *IMF Fiscal Monitor: Curbing Corruption* (April 2019), <https://www.elibrary.imf.org/view/IMF089/25735-9781498302180/25735-9781498302180/ch01.xml?redirect=true>

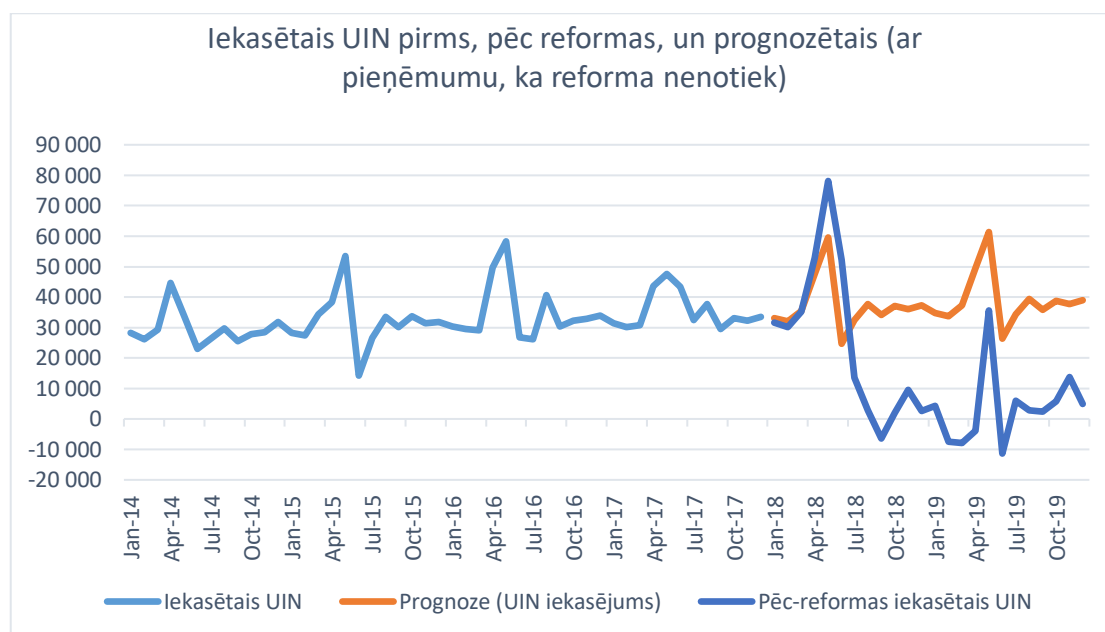
⁴⁸ Gabriel Zucman and Emmanuel Saez, "Wealth taxes often failed in Europe. They wouldn't here." *The Washington Post*, October 25, 2019, https://www.washingtonpost.com/outlook/wealth-taxes-often-failed-in-europe-they-wouldnt-here/2019/10/25/23a59cb0-f4ff-11e9-829d-87b12c2f85dd_story.html.

⁴⁹ *Taxation trends in the European Union* (European Commission, 2019), https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/economic-analysis-taxation/taxation-trends-eu-union_en.

2. Pielikums

Izmantojot trīskārtējo eksponenciālo izlīdzināšanas metodi programmā *Excel*, Padome prognozēja, kādi būtu UIN iekasēšanas apjomi 2018. un 2019. gados pa mēnešiem, ja nodokļu reforma netiktu realizēta, un UIN iekasēšanas kārtība paliktu iepriekšējā. Prognozēto vērtību starpība ar reāli iekasētajiem UIN apjomiem ir UIN zaudējums kārtējā mēnesī.

Pēc šādiem aprēķiniem UIN zaudējumi nodokļu reformas rezultātā 2018.gadā sasniedza 142,8 miljonus eiro (0,49% no IKP), bet 2019.gadā 423,4 miljonus eiro (1,37% no IKP).

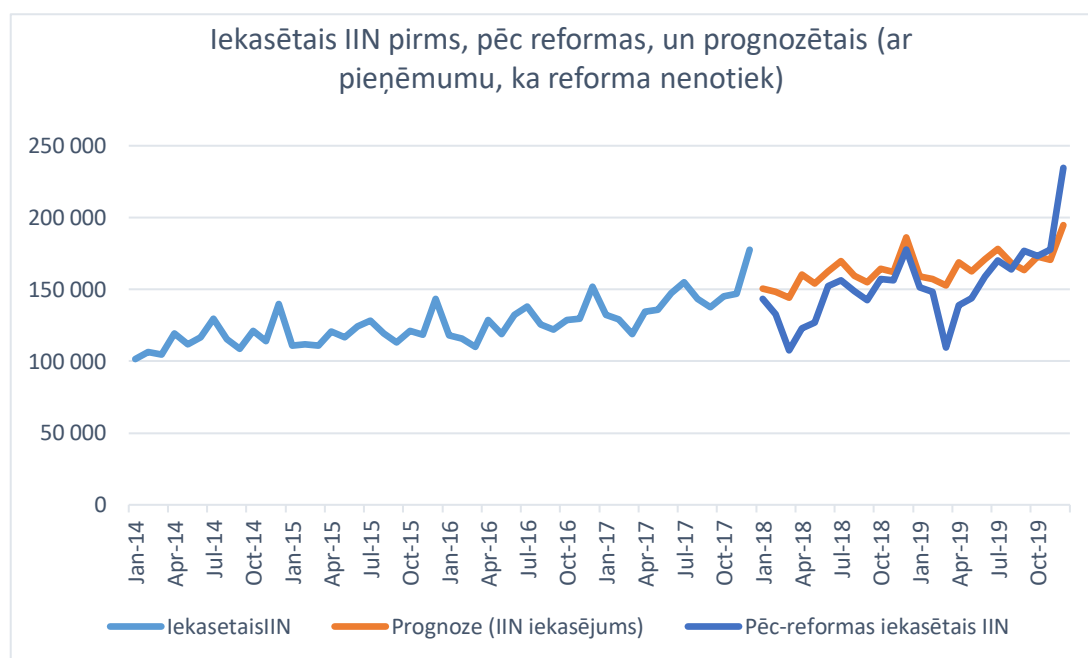

Date	Iekasētais UIN	Prognoze (UIN iekasējums)	Pēc-reformas iekasētais U	Zaudējumi	
Jan-14	28 247				
Feb-14	26 133				
Mar-14	29 393				
Apr-14	44 586				
May-14	33 826				
Jun-14	23 008				
Jul-14	26 331				
Aug-14	29 810				
Sep-14	25 485				
Oct-14	27 769				
Nov-14	28 462				
Dec-14	31 789				
Jan-15	28 212				
Feb-15	27 360				
Mar-15	34 446				
Apr-15	38 336				
May-15	53 475				
Jun-15	14 223				
Jul-15	26 523				
Aug-15	33 442				
Sep-15	30 089				
Oct-15	33 742				
Nov-15	31 473				
Dec-15	31 790				
Jan-16	30 289				
Feb-16	29 431				
Mar-16	29 152				
Apr-16	49 647				
May-16	58 300				
Jun-16	26 681				
Jul-16	26 253				
Aug-16	40 559				
Sep-16	30 418				
Oct-16	32 206				
Nov-16	32 803				
Dec-16	33 973				
Jan-17	31 490				
Feb-17	30 143				
Mar-17	30 856				
Apr-17	43 567				
May-17	47 594				
Jun-17	43 340				
Jul-17	32 401				
Aug-17	37 763				
Sep-17	29 583				
Oct-17	33 096				
Nov-17	32 233				
Dec-17	33 553				
Jan-18		32 986	31 632	-1 354	
Feb-18		31 963	30 049	-1 915	
Mar-18		35 419	35 201	-217	
Apr-18		47 684	52 898	5 215	
May-18		59 590	78 114	18 524	
Jun-18		24 678	52 282	27 604	
Jul-18		32 496	13 580	-18 915	
Aug-18		37 725	2 819	-34 906	
Sep-18		34 101	-6 521	-40 622	
Oct-18		37 003	1 932	-35 071	
Nov-18		35 978	9 470	-26 509	
Dec-18		37 266	2 549	-34 717	
Jan-19		34 756	4 240	-30 516	
Feb-19		33 733	-7 523	-41 257	
Mar-19		37 189	-7 803	-44 991	
Apr-19		49 454	-3 805	-53 259	
May-19		61 360	35 613	-25 747	
Jun-19		26 448	-11 353	-37 801	
Jul-19		34 266	5 956	-28 310	
Aug-19		39 495	2 729	-36 766	
Sep-19		35 871	2 416	-33 456	
Oct-19		38 773	5 762	-33 012	
Nov-19		37 749	13 685	-24 064	
Dec-19		39 036	4 860	-34 176	
		Kopā	-566 238 IKP	Zaudējumi no IKP	
		2018.gadā	-142 884	29 151 030	-0.49%
		2019.gadā	-423 354	31 005 030	-1.37%

3. Pielikums

Izmantojot trīskārtējo eksponenciālo izlīdzināšanas metodi programmā *Excel*, Padome prognozēja, kādi būtu IIN iekasēšanas apjomi 2018. un 2019. gados pa mēnešiem, ja nodokļu reforma netiktu realizēta un IIN likmes iekasēšanas kārtība paliktu iepriekšējā. Prognozēto vērtību starpība ar reāli iekasētajiem IIN apjomiem ir IIN zaudējums kārtējā mēnesī.

Pēc šādiem aprēķiniem UIN zaudējumi nodokļu reformas rezultātā 2018.gadā sasniedza 142,8 miljonus eiro (0,49% no IKP), bet 2019.gadā 423,4 miljonus eiro (1,37% no IKP).

Date	Iekasētais IIN	Prognoze (IIN iekasējums)	Pēc-reformas iekasētais	Zaudējumi
Jan-14	101 489			
Feb-14	106 346			
Mar-14	104 555			
Apr-14	119 358			
May-14	111 877			
Jun-14	116 648			
Jul-14	129 422			
Aug-14	115 114			
Sep-14	108 697			
Oct-14	121 314			
Nov-14	113 871			
Dec-14	139 888			
Jan-15	110 655			
Feb-15	111 626			
Mar-15	111 013			
Apr-15	120 744			
May-15	116 459			
Jun-15	124 042			
Jul-15	128 404			
Aug-15	119 307			
Sep-15	113 135			
Oct-15	121 135			
Nov-15	118 397			
Dec-15	143 322			
Jan-16	117 903			
Feb-16	115 761			
Mar-16	110 149			
Apr-16	128 576			
May-16	119 044			
Jun-16	132 440			
Jul-16	138 179			
Aug-16	125 701			
Sep-16	122 088			
Oct-16	128 624			
Nov-16	129 452			
Dec-16	152 010			
Jan-17	132 081			
Feb-17	129 113			
Mar-17	118 675			
Apr-17	134 483			
May-17	135 989			
Jun-17	147 592			
Jul-17	154 767			
Aug-17	143 546			
Sep-17	137 453			
Oct-17	145 074			
Nov-17	146 756			
Dec-17	177 600			
Jan-18		150 343	143 289	-7 054
Feb-18		148 475	132 761	-15 714
Mar-18		144 198	107 532	-36 666
Apr-18		160 157	122 710	-37 447
May-18		154 066	126 871	-27 195
Jun-18		162 410	152 333	-10 077
Jul-18		169 709	156 407	-13 303
Aug-18		159 580	148 596	-10 984
Sep-18		154 934	142 349	-12 586
Oct-18		164 404	157 023	-7 381
Nov-18		162 235	156 108	-6 127
Dec-18		186 157	177 636	-8 521
Jan-19		158 899	151 276	-7 623
Feb-19		157 032	148 197	-8 835
Mar-19		152 754	109 361	-43 394
Apr-19		168 713	139 068	-29 645
May-19		162 623	143 749	-18 873
Jun-19		170 967	158 925	-12 041
Jul-19		178 266	170 234	-8 032
Aug-19		168 136	164 058	-4 079
Sep-19		163 491	176 733	13 242
Oct-19		172 960	173 038	78
Nov-19		170 792	177 489	6 697
Dec-19		194 713	234 590	39 877
		Kopā		-265 682
			IKP	Zaudējumi (% no IKP)
			2018.gadā	-193 054 -0.66%
			2019.gadā	-72 628 -0.23%

4. Pielikums

Ekspertu diskusijas “Nodokļu reforma 2021.gadā un ilgākā perspektīvā” apkopojums.

Ekspertu diskusiju organizēja Fiskālās disciplīnas padome 2020. gada 7. februārī. Diskusija tika organizēta pēc “ideju talkas” principa, meklējot atbildes uz jautājumiem: (1) kāda būtu optimāla nodokļu sistēma Latvijai; (2) kādi būtu ieguvumi un riski un (3) kā sasniegt iecerēto. Diskusijā piedalījās augsta līmeņa eksperti un amatpersonas un tika izteikti daudz un dažādi viedokļi. Kopumā secinājumi ir sekojoši:

Kā traktēt jēdzienu optimāla nodokļu sistēma? Nav iespējams konkrēti runāt par to, kāda būtu optimāla nodokļu sistēma katrā valstī, neizvirzot specifiskākus sasniedzamos mērķus. Vai optimāla nodokļu sistēma būtu tāda, kura spēj nodrošināt sociālo stabilitāti (taisnīguma aspekts) un tautsaimniecības līdzsvarotu ilgtermiņa izaugsmi (attīstības aspekts)? Taisnīgāka valsts nozīmē lielāku ienākumu pārdali ar valsts budžeta palīdzību, taču vai sabiedrība vēlas pieļaut lielāku valsts lomu ekonomikā? Lielāka ienākumu pārdale caur valsts budžetu pārsvarā nozīmē lielāku nodokļu sistēmas sarežģītību, savukārt tautsaimniecības attīstībai vēlamāka ir vienkāršāka sistēma un mazāks administratīvais slogs. Jāpanāk līdzsvars, ja tas netiek sasniegts, pieaug ēnu ekonomika. Ja vēlas palielināt nodokļu slogu, par to ir jāpārlicina sabiedrība. Jebkurām izmaiņām nodokļu sistēmā ir jābūt kontekstā ar kopējo vīziju, vērtībām, ko jāpiedāvā politiskajām partijām. Nodokļa sistēmas optimizēšanas mērķi ir politiskā izvēle.

Uz kādu nodokļu slogu virzīties? No vienas puses, nodokļu slogam Latvijā ir jābūt objektīvi zemākam nekā Eiropas attīstītākajās valstīs, lai konkurētu biznesa vides pievilcības ziņā ar attīstītākajām Eiropas valstīm, kurās valsts pakalpojumu un infrastruktūras kvalitāte ir augstāka un arī tirgus ir daudz lielāks. No otras puses, investīcijas izglītībā, veselības aprūpē un citās no budžeta līdzekļiem uzturētās nozarēs ir nepieciešamas, tāpēc slogs nevar būt arī pārāk zems, jo samazina finansēšanas potenciālu. Šobrīd no politiķu puses ir jūtama vēlme pārdalīt vairāk nekā iekasēt nodokļos. Jāatzīmē, ka caurmērā uzņēmumu peļņas rādītāji Latvijā ievērojami uzlabojās pēdējās nodokļu reformas rezultātā un tas liecina, ka zināma telpa nodokļu sloga paaugstināšanai eksistē. Tomēr paliek jautājums par to, vai tas panākams ar efektīvāku nodokļu iekasēšanu vai nodokļu likmju celšanu. **Īstermiņa mērķis varētu būt palielināt Latvijas nodokļu slogu līdz 33%-35% no IKP, pateicoties ēnu ekonomikas mazināšanai, nodokļu atvieglojumu racionalizēšanai, alternatīvo nodokļu maksāšanas (tai skaitā mikrouzņēmumu) režīmu sašaurināšanai. Vidēja termiņa mērķis varētu būt tuvināt, un noturēt nodokļu slogu zem vidējā ES rādītāja (2018. gadā 40,3% pret IKP).**

Nodokļu maksāšanas disciplīna jeb iekasējamība. Proti, augstākas nodokļu likmes ne vienmēr nozīmē augstāku slogu, jo izšķiroša nozīme ir valsts spējai efektīvi iekasēt nodokļus. Turklāt lielāks nodokļu slogs teorētiski ir pretrunā ar mazas un efektīvas valsts/nodokļu sistēmas konceptu. Svarīgi nodokļu nomaksu saistīt ar morāles vērtībām, t.i., nepadoties šantāžai – “samaziniet nodokļus un tad mēs tos maksāsim”, jo tas liecinātu par valsts iestāžu vājumu un demoralizētu godīgos nodokļu maksātājus. Somijas nodokļu sistēma ir labs piemērs tam, kā savienot samērīga sloga, efektivitātes un taisnīguma rādītājus (2017. gadā Somijā nodokļu slogs bija 39% (Latvijā – 31%), Džini koeficients pēc sociālajiem pārvedumiem 25,3 (34,5) un laiks, ko uzņēmēji gadā patērē nodokļu nomaksai, ir 50 stundas (169 stundas)). **Sekmīgāk**

apkarojot ēnu ekonomiku (~20% no IKP) un samazinot ievērojamos nodokļu atvieglojumus (2017. gadā 2,5 miljardi eiro jeb 9,5% no IKP), iekasēto nodokļu apmērs Latvijā varētu tikt paaugstināts līdz 33-35% no IKP.

Nodokļu struktūra. Proti, kāda nodokļu struktūra būtu taisnīgāka pret nodokļu maksātājiem? Nevar noliegt, ka esošā sistēma ir bijusi draudzīga ekonomiskajai izaugsmei. Mikrouzņēmuma režīmu būtu lietderīgi saglabāt tikai ar nosacījumu, ka tā tvērums tiek sašaurināts un/vai no tā tiek izņemta darbaspēka nodokļu atvieglojuma komponente. Būtu jāpārskata visus nodokļu atvieglojumus, skaidri definējot to sasniedzamos mērķus un saglabājot tikai pašus efektīvākos. Viena veida darbībām piemērot vienu nodokļa režīmu, piemēram, visa veida iedzīvotāju ienākumus summēt un aplikēt ar vienu nodokli vai vismaz ar vienādu likmi. Progresivitāti jāveido uz ienākumu, nevis valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu pamata. **Veidojot nodokļu sistēmu, svarīga ir koordinācija ar Lietuvu un Igauniju, lai neveidotos nodokļu arbitrāžas iespējas.**

Kā sasniegt iecerēto? Nākošās nodokļu reformas kontekstā jādomā par ilgtermiņa vīziju, kas ir balstīta sabiedrības konsensusā un sastāvētu no ceļa kartes, piemēram, turpmākajiem 15-20 gadiem. Šajā vīzijā ir svarīga atziņa, ka nodokļu sistēmas stabilitāte nenozīmē tikai un vienīgi nemainīgas likmes; stabilitāte ir iespējama arī pārmaiņu kontekstā, bet ar nosacījumu, ka tās ir iepriekš zināmas un ka to sekas ir paredzamas. Lai mazinātu sabiedrības neapmierinātību un atstumtības sajūtu, no valsts puses ir jāpiedāvā labāki valsts pakalpojumi un atbildīgāka rīcība ar valsts resursiem, iesaistot sabiedrību valsts tēriņu prioritāšu noteikšanā. Svarīga arī sabiedrības izglītošana par nodokļu nozīmīgumu ("kā tas atteicas uz manu dzīvi?") un informācijas sniegšana par nodokļu ieņēmumu izlietojumu (piemēram, katra mācību gada noslēgumā informējot vecākus, cik līdzekļu izmantots katra audzēkņa izglītošanai). Tas nozīmē arī skaidrāku izmaksu apzināšanos valsts un pašvaldību iestādēs, kas ļautu sekot līdzi resursu izlietojuma efektivitātei. Jāveicina starptautiskā sadarbība digitālo pakalpojumu kontrolē un aplikšanā ar nodokļiem. Svarīga arī efektīvāka kontroles un sodīšanas sistēma, arī paraugprāvas, lai atturētu no uzticībā nodokļu maksātājam balstītas liberālas nodokļu sistēmas jaunprātīgas izmantošanas.